

Economisch-Statistische Berichten

Verkeer en duisternis

★

Ir. H. Vos

Beperkingen en verschuivingen
in de nationale economie

★

Dr. J. H. Spiegelenberg

Investeringsaftrek en burgerluchtvaart

★

Drs. R. W. van der Wal

Statistiek van het afbetalingswezen

★

T. de Vries, lic. éc.

De Engelse discontoverlaging
— een paradox?

★

Dr. C. Verburgh

De activiteit der Zuidafrikaanse havens
na de sluiting van het Suezkanaal

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

42e JAARGANG

No. 2071

WOENSDAG 6 MAART 1957

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

H. BRONS Jr
MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80* MAURITSWEG 23
ROTTERDAM

Spuistraat 172 Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Deposito en
Rekeningcourant

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

Ook voor

BESCHIKBARE KRACHTEN

is een annonce in „Economisch-Statistische Berichten”
de aangewezen weg. Annonces, waarvan de tekst
’s maandags in ons bezit is, kunnen, plaatsruimte
voorbehouden, in het nummer van dezelfde
week worden opgenomen.

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam
Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

*Financiering van invoer,
uitvoer en transit*

Alle assurantiën

*Beleggingen en
vermogensbeheer*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 .ct.
Speciale nummers f. 2.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H.A.M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

Verkeer en duisternis

Op de „International Study Week in Traffic Engineering”, die onlangs in Stresa werd gehouden, is, naar uit de bundelde preadviezen blijkt, ook ruime wetenschappelijke aandacht geschonken aan de schaduwzijde van het in omvang en snelheid toenemend verkeer: de verkeersongevallen. Van de acht behandelde onderwerpgroepen is er één gewijd aan ramingen der door ongevallen teweeg gebrachte verliezen, terwijl in twee andere belangrijke stappen op de weg der preventie zijn gezet. Het ene onderzoekt o.a. enkele factoren, die invloed zouden kunnen hebben op de ongevallenfrequentie; het andere houdt zich bezig met de psychologie en de opvoeding der weggebruikers.

In laatstgenoemde categorie treft men o.a. een preadvies aan van de Amerikaan Allgaier. Hierin wordt bijv. melding gemaakt van de resultaten van een onderzoek naar wat zij zouden willen noemen „recidivisme” bij verkeersongevallen. Het is gebleken, dat chauffeurs, die in een bepaalde periode meer bij ongevallen waren betrokken dan hun collega's, ook in een latere, even lange, periode vergeleken met de anderen boven het gemiddelde lagen. Vrouwen hadden, naar een ander onderzoek uitwees, minder deel aan ongelukken dan overeenkomt met het percentage, dat zij van alle autobestuurders uitmaken. Zelfs bestaat het vermoeden dat hun ongevallencijfer, ook wanneer rekening wordt gehouden met het feit dat zij minder kilometers afleggen dan mannen, gunstiger is. Wellicht zien cartoontekenaars, die zo dankbaar en veelvuldig inspiratie hebben geput uit de rijdende, of liever zo pas gereden hebbende, vrouw, hierin aanleiding naar een andere inspiratiebron om te gaan zien.

In het gedeelte over de verkeersongevallenfrequentie trof ons een uiteenzetting van Ir. J. F. L. van Gils over het voorkomen van ernstige verkeersongevallen bij daglicht en duisternis. Het feit, dat slechts 18 pCt. van het verkeer in de onderzochte periode bij duisternis plaatsvond, terwijl in het duister 21,4 pCt. der verkeersongevallen voorkwam, duidt er reeds op, dat rijden in het donker gevaarlijker is dan rijden bij daglicht. Uit deze cijfers kan, aangezien andere factoren — zoals bijv. opvriezen van wegen, diverse graden van vermoeidheid op verschillende momenten, omvang en samenstelling van het verkeer e.d. — ook hun invloed kunnen doen gelden, niet worden nagegaan in hoeverre de duisternis zelve voor dit ongunstige cijfer verantwoordelijk moet worden gesteld.

Ir. Van Gils is van mening, dat bij het onderzoeken der verhouding tussen verkeersongevallen bij daglicht en duisternis niet kan worden volstaan met het vaststellen der ongevallencijfers per gereden voertuigkilometer, maar dat ook rekening moet worden gehouden met de omvang van het verkeer in de onderzochte perioden. Volgt men de eerstgenoemde methode, dan verkrijgt men voor daglicht en duisternis jaargemiddelden van resp. 94 en 115 per 100 mln. gereden voertuigkilometers. Verdeelt men echter het aantal ongevallen over twee perioden, nl. één, waarin de zon ondergaat tussen 17.05 en 19 uur en één waarin dit verschijnsel zich na 19 uur voordoet — in de lente en de zomer dus — dan blijken de ongevallencijfers voor daglicht en duisternis, in de eerste, de donkere, periode gemiddeld resp. 83 en 130 en voor de tweede, de lichte, periode resp. 102 en 101 (!) te zijn. Het uiteenlopen dezer verhoudingen kan volgens Ir. Van Gils slechts worden verklaard uit het verkeersvolume: immers, in de eerste periode, waarin de zon iets over 5' ondergaat vallen de piekuren in de duisternis.

De meest secure wijze om ongevallencijfers bij daglicht en duisternis te vergelijken is de perioden van onderzoek zó te kiezen, dat de overige beïnvloedende omstandigheden zoveel mogelijk gelijk zijn. In de donkere maanden van het jaar kan het dagverkeer tussen 12 en 13 en 13 en 14 uur worden vergeleken met het avondverkeer tussen 18 en 19 uur; voor de lichtste maanden het dagverkeer tussen 6 en 7 uur met dat van het avondverkeer tussen 22 en 23 en 23 en 24 uur. Voor de donkere maanden bleek het ongevallencijfer bij duisternis 1,79-maal zo hoog te zijn als bij daglicht; voor de lichte maanden niet minder dan 2,24-maal. Een verklaring voor deze merkwaardige discrepantie kan, aldus Ir. Van Gils, worden gevonden in de vermoeidheidsfactor: tussen 18 en 19 uur — het gekozen „duisternisuur” in de donkere maanden — is het aantal lieden, dat achter het stuur in slaap valt kleiner dan dat tussen 12 en 14 uur — de gekozen „daglichtperiode” —; tussen 22 en 24 uur — de „duisternisperiode” in de zomermaanden — is het daarentegen groter dan tussen 6 en 7 uur 's morgens. Elimineert men deze vermoeidheidsfactor, dan komen de verhoudingen dichter bijeen te liggen. Ir. Van Gils meent dan ook te mogen aannemen, dat — onder overigens zoveel mogelijk gelijke omstandigheden — het aantal ongevallen bij duisternis in ons land naar verhouding tweemaal zo groot is als bij daglicht.

INHOUD

	Blz.	Blz.	
Verkeer en duisternis	183	De activiteit der Zuidafrikaanse havens na de sluiting van het Suezkanaal, door Dr. C. Verburgh 195	
Beperkingen en verschuivingen in de nationale economie, door Ir. H. Vos	184	Boekbespreking:	
Investeringsaftrek en burgerluchtvaart, door Dr. J. H. Spiegelenberg	188	P. M. Hauser and W. R. Leonard: „Government statistics for business use”, bespr. door Prof. Dr. J. B. D. Derksen	196
Statistiek van het afbetalingswezen, door Drs. R. W. van der Wal	191	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brézet ..	196
De Engelse discontoverlaging — een paradox?, door T. de Vries, lic. éc.	193	Statistieken	198

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

Na een overzicht te hebben gegeven van het „verschuivingsprogramma” — de invoering der Algemene Ouderdomswet, het landbouwbeleid en het invoeren van een huurverhoging —, dat in omvang bij de bestedingsbeperking niet achter blijft, behandelt schrijver de bestedingsnota naast het S.-E.R.-advies. Het regeringsprogramma inzake de bestedingsbeperking biedt minder dan het S.-E.R.-advies en wel door 't vervallen van de maatregelen ten aanzien van het bouwvergunningenbeleid. Schrijver onderwerpt de argumentatie voor het afwijzen dezer maatregelen aan een kritische beschouwing. Door de fysieke beperking wel te zwaarden in een gedeelte van het maatschappelijk leven — gebouwen voor verkeer, handel en administratie — en voor de rest de beperking te zoeken via belastingheffingen, die elkeen treffen, belast men de overige sectoren in wezen ten voordele van de industrie.

Men moet zich de vraagstukken, waarvoor de Regering in samenwerking met het Parlement en het georganiseerde bedrijfsleven een oplossing dient te vinden, niet te gering voorstellen. Door een samenloop van omstandigheden, die overigens niet geheel toevallig is, hebben wij te maken gekregen met het vraagstuk van de totale omvang der nationale bestedingen, gesteld tegenover de totale omvang der nationale middelen enerzijds, en met een serie belangrijke verschuivingen in de verdeling van het nationale inkomen anderzijds.

Het invoeren van de Algemene Ouderdomswet per 1 januari 1957 was één van die belangrijke verschuivingen. Daarbij zijn in de eerste plaats betrokken de bejaarden, die méér, en de beneden 65-jarigen, die minder zullen ontvangen — als groep gezien — dan zonder die verschuiving het geval zou zijn geweest. De totale verschuiving ligt in de orde van grootte van f. 400 mln.

In de nota inzake de bestedingsbeperking wordt een landbouwbeleid geïntroduceerd, waardoor aan grondeigenaren, boeren en landarbeiders, in totaal f. 300 mln. — op jaarbasis — zal toevallen in de primaire verdeling van het nationale inkomen. Neemt men in aanmerking dat daarvan — voorlopig — f. 50 mln. wordt geblokkeerd, dan treedt er dus een reële verschuiving in van f. 250 mln. ditmaal tussen de landbouwsector en de overige sectoren van het maatschappelijk bestel.

Wij staan verder voor de invoering van een huurverhoging in het midden van dit jaar, als de voorstellen doorgaan, van 25 pCt. De bedoeling is, dat deze huurverhoging zal worden gecompenseerd (voor de loontrekkenden) door een loonsverhoging, en dat de last, die deze loonsverhoging op het bedrijfsleven legt, niet tot prijsverhoging zal leiden, maar zal worden opgevangen uit de hogere winsten, die een stijging van de produktiviteit bij overigens gelijkblijvende loonkosten, zal moeten opleveren. Er treedt dan dus een verschuiving in naar de groep der huiseigenaren (of liever der woningverhuurders) van de groep, die het overige bedrijfsleven omvat, een verschuiving, die — de blokkering niet medegerekend — ook in de orde van grootte van f. 200 mln. zal liggen, op jaarbasis gesteld.

Nu overlappen deze verschuivingen elkaar gedeeltelijk.

Beperkingen en verschuivingen in de nationale economie

Men kan aan de ene kant de boer stellen, die boven 65 jaar is, maar zijn bedrijf nog voortzet, en — wat nog wel eens voorkomt — eigenaar is van een landarbeiderswoning. Alle verschuivingen zijn te zijnen voordele. Men kan aan de andere kant stellen de zelfstandige — met name in de culturele sector — die nu èn premie A.O.W. èn hogere huur èn hogere landbouwprijzen moet gaan betalen, zonder ook maar iets meer voor zijn arbeid te ontvangen. Maar tussen deze uitersten liggen vele groepen, waarvoor de ene verschuiving gunstig, de andere ongunstig zal zijn.

Men mag dus de verschuivingen niet automatisch bij elkaar tellen om het totale resultaat te berekenen — dat zou ook al niet mogen vanwege de secundaire effecten — maar samen betekenen zij toch een „verschuivingsprogramma”, dat in omvang bij het programma van de beperking der bestedingen niet achterblijft.

Nu is het zo, dat zeer dikwijls de som van de effecten, die twee maatregelen elk afzonderlijk hebben, geringer is dan het effect van diezelfde maatregelen, wanneer zij gelijktijdig worden genomen. Het samenvallen van de, in de verdeling van het nationale inkomen gewenste verschuivingen met de noodzaak der beperking, brengt secundaire effecten mee, waarvan wij ook vandaag de omvang nog niet kunnen bepalen.

Het „Advies inzake de bestedingen” van de S.-E.R. bevatte een beperkingsprogramma van f. 700 mln. (te stellen tegenover een omvang der totale bestedingen van ca. f. 30 mrd.) en daarnaast een verschuivingsprogramma voor de invoering van de Algemene Ouderdomswet, voor de huurverhoging èn voor de reeds opgetreden kostprijsverhogingen in de landbouw. Het was niet zo eenvoudig voor dit reeds rijkelijk zware complex van maatregelen een uitvoerbaar programma te ontwerpen. Het nieuwe programma van de Regering inzake de landbouw gaat boven hetgeen in het S.-E.R.-advies was verwerkt uit met nog eens f. 200 mln., waarvan dan f. 50 mln. geblokkeerd wordt. Het zijn in feite de laatste f. 150 mln. van het totale programma (en met name wel de wijze waarop deze f. 150 mln. op het overige deel van de bevolking gaat drukken), die tot bijzondere spanningen aanleiding geven.

Het is bijzonder jammer geweest, dat de S.-E.R. bij het

eerste verzoek om advies ook niet de omvang van de landbouwmaatregelen ter beoordeling heeft gekregen. Dat was helaas — wij zaten op het ogenblik, dat de *vorige* Regering het advies vroeg, nog midden in de kabinetscrisis — niet mogelijk. Ook na het tot stand komen van het Kabinet was er blijkbaar nog geen overeenstemming over de te treffen landbouwmaatregelen. De strijd rond de bezitsvorming, de huurverhoging en de militaire lasten was gedurende de kabinetscrisis wél gestreden. Die over de landbouwpolitiek blijkbaar niet, of niet met een vaststaand eindresultaat.

Dit alles heeft er echter toe geleid, dat er een programma van de S.-E.R. op tafel lag, omtrent de invoering van de A.O.W. met gedeeltelijke looncompensatie, omtrent de huurverhoging, en omtrent de bestedingsbeperking, en dat de Regering — zoals ook blijkt uit de nota — de landbouwmaatregelen *additioneel* heeft genomen en beschouwd, en niet als — *integreerend* — onderdeel van het programma. Daardoor waarschijnlijk heeft de Regering, bij het verdelen van de uit het additionele landbouwprogramma voortvloeiende last, ook te weinig bewegingsvrijheid gehad — of zich althans genomen. Immers, ook uit het S.-E.R.-advies volgden reeds lasten, waarvan een aantal gedetailleerd was aangegeven (looncompensatiemaatregelen bijv.), maar ook vele niet gedetailleerd waren.

Uit het voorgaande volgt, dat men de nota van de Regering het best naast — en na — het S.-E.R.-advies kan lezen. Dan wordt het geheel minder ondoorzichtig dan het in de regeringsnota helaas minder is, doordat de fiscale techniek er ook nog doorheen speelt, en sommige vraagstukken op hele en andere op halve jaarbasis worden behandeld.

Wanneer ik van dit laatste element afzie (het resultaat is een geringer bestedingsbeperking in 1957, doch een grotere in 1958) meen ik de situatie als volgt te kunnen schetsen:

1. De Regering volgt het S.-E.R.-advies t.a.v. de te nemen maatregelen (A.O.W.-compensatie, lastenverzwaring, bestedingsbeperking in de overheidssector) vrijwel volledig. Er is een aantal verschillen:

a. De bestedingsbeperking in de *overheidssector* is iets groter (ca. f. 225 mln. in plaats van f. 200 mln. in het S.-E.R.-advies), waarbij verondersteld is, dat de lagere publiekrechtelijke lichamen f. 100 mln. voor hun rekening nemen, en de Rijksoverheid f. 125 mln. De verdeling over consumptieve uitgaven en investeringsuitgaven in de overheidssector was in het S.-E.R.-advies gesteld op f. 75 mln. consumptief en f. 125 mln. investering; het wordt ca. f. 65 mln. consumptief en ca. f. 160 mln. investeringen.

b. De bestedingsbeperking in de *particuliere sector* is lager doordat de Regering de S.-E.R. niet volgt in de opvatting, dat door ingrijpen met behulp van het bouwvergunningenbeleid de particuliere investering kan worden teruggedrongen.

2. De Regering stelt voor de in het S.-E.R.-advies niet gedefinieerde verhoging met f. 50 mln. der „directe” belastingen te vinden door verhoging van de vennootschapsbelasting met 2 punten, en de verhoging der „indirecte” belastingen met f. 60 mln. te putten uit de verhoogde opbrengst der tabaksaccijns (f. 44 mln. op jaarbasis) en van de weeldebelasting (f. 24 mln. op jaarbasis). Van deze opbrengst op jaarbasis wordt f. 60 mln. „ingezet”

(Advertentie)

voor het S.-E.R.-programma, de rest dient voor wat door de landbouwverschuiving nodig wordt.

3. Het landbouwprogramma eist f. 300 mln., waarvan f. 200 mln. niet in het S.-E.R.-advies was verwerkt. Van die f. 200 mln. wordt f. 50 mln. (eigenaarslasten) geblokkeerd, de rest gaat als inkomen naar de landbouwsector. De daaruit voortvloeiende bestedingsvermeerdering wordt gecompenseerd door een extra last (boven het S.-E.R.-advies) van f. 75 mln. aan „directe” belastingen (nog eens 2 punten op de vennootschapsbelasting en integrale intrekking van de investeringsaftrek in plaats van de gedeeltelijke uit het S.-E.R.-advies) en van f. 75 mln. aan „indirecte” lasten (nl. f. 60 mln. door hogere consumentenprijzen voor de landbouwprodukten, melk, suiker, brood en f. 15 mln. uit wat tabaksaccijns en weeldebelasting samen méér opbrengen dan f. 60 mln. — zie hierboven onder 2 — gecombineerd met f. 7 mln. méér opbrengst van de personele belasting na de huurverhoging).

Men ziet uit dit programma, dat de Regering de verdelende rechtvaardigheid heeft betracht, door „indirecte” en „directe” lasten in het landbouwprogramma even zwaar te doen wegen.

Men ziet uit het bovenstaande ook, dat de Regering, wat de bestedingsbeperking betreft, de poging om in te grijpen door het bouwvergunningenbeleid afwijst, en vrijwel alléén vertrouwt op haar eigen bezuinigingen en op het ingrijpen door middel van de belastingtechniek.

De vraag dient te worden gesteld, of de Regering t.a.v. „directe” en „indirecte” belastingen niet te ongedifferentieerd heeft gedacht, en of zij niet eveneens de bestedingsbeperking een ondiens heeft bewezen (ook voor volgende gelegenheden!) door het aantal instrumenten, waarmee zij werkt te klein te houden.

Wat de „directe” belastingen betreft moet worden opgemerkt, dat deze nu alle worden gevonden in de sfeer van het bedrijfsleven, en daarbinnen wel zeer speciaal in die van de vennootschappen, en dat de particuliere inkomenssfeer er „zonder kleerscheuren” afkomt. Dit lijkt mij onjuist. En wel te meer, omdat de prijsverhogingen van de landbouwprodukten in de private huishoudingen juist dáár het zwaarst zullen drukken, waar men géén inkomsten-

belasting betaalt: de lagere inkomens en de grotere gezinnen. De hoge particuliere inkomens — behalve voor zover zij onder druk komen te staan door de verhoogde vennootschapsbelasting, wat echter slechts zeer ten dele het geval zal zijn — dragen daardoor vrijwel niet bij in het totale programma.

Daarentegen wordt door de afschaffing der subsidies, onder gelijktijdige verhoging van de te berekenen kostprijzen, de last der „indirecte belastingen” wel zeer sterk verschoven naar de minst draagkrachtigen. Het overige deel van het programma, zoals het door de S.-E.R. was ontworpen, en door de Regering is aangevuld, bevatte deze tendentie niet. Sommige tariefsverhogingen of prijsverhogingen bijv. (Spoorwegen, P.T.T., sigaretten, weeldebelasting, benzinebelasting, accijns gedistilleerd) bereiken de uiteindelijke consumer langs de omweg van het kostenproces in de maatschappij, of dragen een te aanvaardbaar direct karakter.

Ik sta dus anders tegenover de voor het landbouwprogramma ontworpen additionele maatregelen, dan tegenover het door de S.-E.R. ontworpen, meer gedifferentieerde, en daardoor maatschappelijk beter aanvaardbare programma, dat overigens ook reeds afschaffing van subsidies kende.

Naar de kant van de bestedingsbeperking biedt het regeringsprogramma minder dan het S.-E.R.-advies, en wel met name door het vervallen van de maatregelen t.a.v. het bouwvergunningenbeleid. Er zitten aan deze zaak vele kanten. De regeringsnota getuigt ten deze echter wel van bijzonder weinig intensief denken. De hele serie „redenen” die daarin wordt opgesomd wordt duidelijk ten tonele gevoerd, omdat men niet wil.

Het begin van de argumentatie luidt:

„Daargelaten de vraag, welke bevoegdheid bestaat het beleid ten aanzien van de Rijksgoedkeuringen te bezigen voor het beperken van investeringen om andere redenen dan welke aan de bouwnijverheid zelf worden ontleend....”

Deze aanhef toont al de onwil in optima forma. De wetten en besluiten, waarop de bevoegdheid rust, spreken nl. niet van de bouwnijverheid als enig element der beoordeling, maar uitdrukkelijk bijv. ook van de betalingsbalanspositie! En bovendien: het gehele inperkingsbeleid t.a.v. de investeringen dient de bouwnijverheid wel zeer in het bijzonder, doordat het kan leiden tot een situatie op de kapitaalmarkt, waardoor de rentestand beheersbaar blijft. Ik heb altijd de indruk gehad, dat dit voor de bouwsector nogal van betekenis was.

Als de Regering dan over die — volkomen ten onrechte opgeworpen — bevoegdheidsvraag heen is gestapt, volgt als eerste reden, dat de te treffen belastingmaatregelen (d.w.z. de extra f. 75 mln. voor de helft van het landbouwprogramma) reeds een „sterkere druk” op de investeringen zullen leggen, dan het door de S.-E.R. ontworpen programma”.

De Regering vergeet hierbij, dat er — door de andere helft der landbouwcompensaties — eveneens een sterkere druk op de consumptie der gezinnen (behalve die in de landbouw, maar dat geldt óók voor de investeringen aldaar) komt te liggen, en dat het door de S.-E.R. ontworpen programma een evenwichtsprogramma was, óók in de beperking van investeringen en verbruik.

Dan volgt, dat er „reeds aanvullingen bestaan omtrent een zekere terughoudendheid van de investeringen in de industrie”. Te gemakkelijker had de Regering het S.-E.R.-

advies kunnen volgen als dit zo was; want dan zouden de nieuwe aanvragen voor industriële projecten misschien zelfs binnen het door de S.-E.R. gestelde raam blijven. Maar de gegevens, zoals die aan de S.-E.R. in november, op grond van de toen bestaande plannen, zijn verstrekt, wezen een andere richting uit. De Regering geeft geen enkele kwantitatieve aanduiding. Aan deze zin hebben wij dus geen houvast.

Dan volgt in de regeringsnota weer een van die ambtelijke zinnen en argumenten, die mij steeds als een dooddoener voorkomen, nl., dat een „aanzienlijk verdere beperking als door de S.-E.R. voorgesteld” (nog geen 3 pCt. op het totaal der investeringen!) op grote moeilijkheden zou stuiten. Zulke uitspraken gelden voor elk onderdeel van het beleid. Zal een verhoging van de melkprijs met 10 cent per liter niet „op grote moeilijkheden” stuiten?

En ten slotte, na al deze „redenen” stelt de Regering, dat wat de S.-E.R. wil, voor 1957 toch niet had kunnen worden verwezenlijkt, omdat „het overgrote deel van de bouwproductie wordt bepaald door de werken, die in 1956 of daarvoor in aanbouw zijn genomen of waarvoor in dat jaar Rijksgoedkeuring is verstrekt”.

Men vrage zich af, of dit verhaal niet precies tegengesteld is aan wat in dezelfde nota voorkomt over de overheidsinvesteringen. En of niet ook de belastingmaatregelen en de prijsverhogingsmaatregelen slechts ten dele in 1957 effect zullen hebben. De Regering meet hier met twee maten.

En overigens is de reden niet juist. In 1956 werd volgens de gegevens van het C.B.S. (Statistisch Bulletin, 7 februari 1957) voor f. 2,8 mrd. aan bouwwerken aanbesteed „waarvoor bouwvergunning is verleend”, waarvan ca. f. 1,8 mrd. voor woningen en weg- en waterbouw, en ongeveer f. 1 mrd. daarbuiten. Afgezien van de — wel heel ongelukkige — bouwvergunningenpolitiek t.o.v. de woningen, blijft er dus ca. f. 1 mrd. aan nieuwe vergunningen buiten deze sectoren. Wil de Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid beweren, dat daarvan in hetzelfde jaar niets tot uitvoering komt? De Regering make zichzelf niet belachelijk met deze soort van argumenten.

Een heel andere vraag is natuurlijk, of een inperkingsbeleid t.a.v. de bouwvergunningen hetzelfde effect heeft als een inperkingsbeleid met „globale middelen”, d.w.z. met belastingtechnische maatregelen. In het ene geval behoudt de betrokkene de middelen (zo lijkt het althans) maar mag ze niet uitgeven voor het door hem bepaalde doel, in het andere geval kan hij ze niet uitgeven, omdat zij weggetrokken zijn door de fiscus.

Dit verschil lijkt groter dan het is. Immers, indien een hogere vennootschapsbelasting wordt geheven volgt daaruit niet automatisch, dat plannen vervallen. Het blijkt immers ook, dat projecten niet direct op de rentestand afstuiten, als deze hoog is. Als de vennootschapsbelasting hoger wordt, kan een bedrijf uit eigen middelen minder investeren, maar door een groter beroep op de kapitaalmarkt toch de plannen uitvoeren.

Indien, wat de bedoeling is, de Regering bij het ontvangen van meer middelen niet tot uitbreiding van de activiteit overgaat, maar minder gelden opneemt op de eigen kapitaalmarkt, wordt het gehele verhaal zelfs irrelevant t.o.v. de bestedingen en van de krediet situatie. Het enige — overigens niet zo onbelangrijke — verschil is dan een verschil in eigendomsverhoudingen.

Het heffen van belastingen zal soms leiden tot een geheel achterwege blijven van bestedingen, soms tot een

AMSTLEVEN

Levensverzekering

BUREAU VOOR PERSONEELVERZEKERING

(Advertentie)

niet verminderen ervan. Uit de gegevens, door het Centraal Planbureau verstrekt, heb ik menen te mogen afleiden, dat het „totale effect” een bestedingsbeperking zal zijn, die ongeveer even groot is als de extra belasting.

Bij een fysieke controle staat óók het effect niet vast. Wel blijft dan, bij weigering der goedkeuring, het betreffende project achterwege, maar de middelen blijven ter beschikking. Schijnbaar tenminste. Want de meeste investeringen geschieden gedeeltelijk uit eigen middelen en gedeeltelijk door het aantrekken van „vreemd” geld. Wordt een project niet goedgekeurd, dan is het waarschijnlijk, dat ook het beroep op de kapitaalmarkt achterwege blijft, wat een voordeel is in de huidige situatie. De eigen middelen kunnen óf worden gereserveerd — om het project later tòch te kunnen uitvoeren — of anders worden aangewend. Hier treedt dus ook een combinatie van effecten op.

Maar wat *wel* zeker is, in het tweede geval zelfs méér dan in het eerste, is, dat — indien men het *totaal bedrag* der aan te besteden bouwwerken binnen de perken houdt, een vermindering optreedt der bestedingen.

Voor het particuliere bedrijfsleven is daarom het systeem der fysieke beperkingen te verkiezen boven dat der belastingheffing, uit een oogpunt van toekomstig eigendomsrecht. En voor de Overheid verdient het aanbeveling naast dat der belastingheffing, omdat met het laatste middel alleen een voldoende effect niet te bereiken is.

Dat het niet eenvoudig is het middel der fysieke beperkingen te hanteren is ook in het S.-E.R.-advies gesteld. Maar waar is de rechtsgrond — om met de Regering te spreken — om dit middel *wel* toe te passen bij gebouwen voor handel, verkeer en administratie en niet voor de industrie? Door de fysieke beperking in een gedeelte van het maatschappelijk leven te aanvaarden en voor de rest het te zoeken via belastingheffingen, die elkeen treffen, belast men de overige sectoren in wezen ten voordele van de industrie.

Uit de nota van de Regering blijkt, dat de totale bestedingsbeperking voor 1957 *kleiner* zal worden dan f. 600 mln. Uit diezelfde nota blijkt, dat de situatie in 1956, wat de deviezenpositie betreft, aanmerkelijk slechter is dan in het S.-E.R.-rapport, op basis van de toen beschikbare gegevens, werd verondersteld. Verwacht werd een tekort van f. 100 mln.; het is ca. f. 600 mln. geworden. Het verschil wordt echter voor ca. f. 400 mln. veroorzaakt, doordat de „voorraadvorming” in plaats van ca. f. 660 mln. ca. f. 1.040 mln. heeft bedragen. Voorraadvorming heeft echter bestedingstechnisch een *andere* betekenis dan investering of consumptie, ten minste als het „echte” voorraadvorming is.

Wat dit laatste betreft ontbreken ons de gegevens: Behalve dan dat waarschijnlijk in verband met het veel groter aantal woningen in aanbouw (wat in aanbouw is wordt als „voorraad” beschouwd) ongeveer f. 200 mln. van die voorraadvorming dáár terecht gekomen is.

Daar de toestand deviezen technisch gezien dus in elk geval slechter is dan in het S.-E.R.-advies werd gesteld, zou een *groter* beperkingsprogramma eerder voor de hand hebben gelegen dan een kleiner. Ik kan mij echter voorstellen, dat de Regering, nu zij in het bouwvergunningenbeleid niet verder wil gaan, het niet aangedurfd heeft, naast de middelen voor het landbouwverschuivingsprogramma nog eens f. 100 mln. te vragen ter vervanging van de uit het programma van de S.-E.R. geschrapte fysieke investeringsbeperking.

Overigens: de f. 700 mln. van de S.-E.R. moet men beslisselijk *niet* zien als een soort heilig getal. Nòch de middelen der nationale huishouding nòch de bestedingen zijn op f. 100 mln. nauwkeurig bekend. En het verschil tussen twee niet exacte grootheden is nog minder exact. . . . Ten slotte blijkt natuurlijk het verschil uit de deviezenpositie. Maar voorraadvorming, schuldaflossing en kapitaalexport hebben daarop grote invloed. Indien de Regering een beperking van f. 600 mln. voor 1957 en bijv. f. 800 mln. voor 1958 (altijd vergeleken met hetgeen *zonder* ingrijpen zou bestaan) politiek beter mogelijk acht, heb ik daar vrede mee. Want een al te sterke beperking, nu gelijktijdig grote verschuivingen plaatsvinden, kan ontwrichtender werken zelfs dan een altijd nog beheerste, en misschien nog terug te dringen inflatie.

In de regeringsnota *mist* men echter een *prognose* voor 1957 en — zo mogelijk — voor 1958. Ik heb de indruk, dat, indien deze verwachtingcijfers waren gegeven, en hadden kunnen worden vergeleken met de in het S.-E.R.-advies opgenomen prognose van het Centraal Planbureau, veel discussie achterwege had kunnen blijven. Wij moeten nu — helaas — te veel in details duiken, om daaruit voor onszelf een totaalbeeld te kunnen construeren.

Doordat niet een totaalbeeld wordt gegeven, hangen ook de cijfers over de prijsbeweging in de lucht. Want deze staan niet enkel onder invloed van de prijsverhogingen ten gevolge van belastingheffing en subsidiebeleid, maar óók onder die van de deflationaire werking, die van het beperkingsprogramma kan uitgaan.

Misschien echter heeft de Regering een prognose voor 1957 niet willen opstellen vóór de discussie in het Parlement, omdat zij pas daarna haar voorstellen definitief gaat concretiseren, ook wat de data van invoering betreft. De discussie, zowel die over het economisch effect, als die over de sociale gevolgen, zal vóórdien niet geëindigd zijn.

Wassenaar.

H. VOS.

Blijf bij

—

Lees „E.-S.B.”!

In dit artikel betoogt schrijver dat voor de K.L.M. enkele bijzondere omstandigheden kenmerkend zijn — samenhangend met haar technische problematiek, de kapitaalintensiviteit van haar bedrijf en haar concurrentiepositie — die wijzen in de richting van een pleidooi, voor de K.L.M. (zeker niet minder dan voor bijv. de zeescheepvaart) een zo gunstig mogelijk fiscaal klimaat te doen gelden, i.c. dus haar vrij te stellen van de voorgenomen opschorting van de investeringsaftrek, of althans die aftrek voor haar bedrijf zo spoedig mogelijk te doen herleven. Zulk een pleidooi vindt een belangrijke steun zowel in overwegingen van betalingsbalansbeleid als van structureel arbeidsmarktbeleid. In het geval van de K.L.M. zou enige pressie tot investeringsbeperking bovendien niet in betekende mate bijdragen tot de beoogde vermindering van de thans op de arbeidsmarkt heersende spanningen.

Investeringsaftrek en burgerluchtvaart

Inleiding.

De Nederlandse volkshuishouding ziet zich geconfronteerd met de noodzaak, op korte termijn haar bestedingsdrang enigszins in te tomen. Terecht constateert de Regering in haar recente „Nota inzake beperking van de bestedingen”, dat de onvermijdelijkheid hiervan de laatste maanden nagenoeg algemene erkenning heeft gevonden.

Men kan het betreuren, dat de Regering het vraagstuk van het „herstel van het interne evenwicht van onze economie” *uitsluitend* van de negatieve kant — beperking der bestedingen — heeft benaderd en dat zij met geen woord repte van de wenselijkheid en mogelijkheid om tevens, meer positief, de reële nationale middelen te vergroten door bevordering van de arbeidsproductiviteit — zonder additionele investeringen, derhalve „eenvoudig” door grotere efficiency. Een wenk in die richting zou, toch wel op zijn plaats zijn geweest, zeker nu in de afgelopen hausse-jaren het vraagstuk van opvoering van de arbeidsproductiviteit in het bedrijfsleven, en meer in het bijzonder in kringen van de vakbeweging, niet meer zo in het centrum van de aandacht heeft gestaan als in de eerste jaren na de oorlog. Intussen: ook al had men gaarne ook dit meer positieve aspect in de nota aangeroerd gezien, niet ontkend kan worden, dat op korte termijn — en daar gaat het hier om — slechts beperking van de bestedingen het nodige soelaas kan brengen.

Zoals bekend beoogt de Regering mede, de investeringen van het bedrijfsleven af te remmen en wel, behalve door een verhoging van de vennootschapsbelasting met circa 10 pCt., door opschorting van de investeringsaftrek voor in de periode van 6 november 1956 tot en met 31 december 1957 tot stand gebrachte of te brengen investeringen. De Regering meende daarbij geen vrijheid te kunnen vinden, te treden in de suggestie van de Sociaal-Economische Raad, zo mogelijk bepaalde investeringen — nl. zodanige, „waaraan belangrijke risico's verbonden zijn en die voor ons nationaal-economisch bestel van wezenlijke betekenis zijn” — van de opschorting uit te zonderen.

Sedert de Sociaal-Economische Raad, op 28 november a.p., zijn advies uitbracht, heeft men van de zijde van de

zeescheepvaart reeds bij verschillende gelegenheden met klem betoogd, dat met name voor deze bedrijfstak een beperking van de investeringsaftrek hoogst onplezierige consequenties zou hebben. Zo schreef bijv. de K.N.S.M. in haar onlangs verschenen jaarverslag over 1956 hierover o.a.: „Hoewel wordt begrepen, dat een beperking op nieuwe investeringen in het huidige economische bestel in het algemeen juist kan zijn, lijkt deze maatregel moeilijk verenigbaar met de bijzondere problematiek van de Nederlandse scheepvaart”. De investeringen van de scheepvaart zijn van een zodanige omvang, dat het al of niet bestaan van een investeringsaftrek van relatief grote invloed is op de resultaten. Men moet het hoofd bieden aan concurrenten, waarvan er vele hetzij belangrijke regeringssteun in de vorm van subsidies of fiscale tegemoetkomingen, hetzij bescherming uit hoofde van vlagdiscriminatie genieten. Het afremmen van de investeringen in de scheepvaart zou voorts een directe bedreiging vormen van Nederlands positie als zeevarende natie. Aldus de voornaamste argumenten.

Men mag wel aannemen, dat als de Regering had kunnen besluiten, in haar opschortingsplan enige uitzondering te voorzien, de scheepvaartondernemingen een hoge prioriteit zouden hebben kunnen doen gelden.

Betekenis investeringsaftrek voor de K.L.M.

Hoewel onze nationale luchtvaartmaatschappij, de K.L.M., tot dusver in dit verband nog niet van zich heeft doen horen, lijkt het niet ondienstig, er hier toch eens op te wijzen, dat en waarom zij zeker niet minder dan de zeescheepvaart mocht verwachten dat, indien de Regering — conform het advies van de S.-E.R. — zou besluiten, voor bepaalde categorieën investeringen een uitzonderingsbehandeling voor te stellen, dit bepaaldelijk ook zou gelden voor de K.L.M. Op haar investeringen zijn nl. de door de S.-E.R. genoemde criteria (belangrijke risico's; wezenlijke betekenis voor onze volkshuishouding) wel bij uitstek toepasselijk. En anderzijds kunnen, naar het voorkomt, de twee motieven, die voor de bestedingsbeperking worden aangevoerd (vermindering spanningen op de

arbeidsmarkt en verbetering betalingsbalanspositie), t.a.v. haar investeringen niet in het geding worden gebracht, wat de betalingsbalans betreft zelfs integendeel. Een en ander zij thans wat nader toegelicht.

Technische ontwikkeling en kapitaalintensiviteit.

De burgerluchtvaart staat op de drempel van de overgang naar een geheel nieuwe voortstuwings-techniek, nu vliegtuigen met schroefturbine- en straalaandrijving (voorschans nog naast die met de conventionele zuigermotoren) hun intrede gaan doen.

Alleen reeds om de K.L.M. haar plaats in de burgerluchtvaart te doen behouden, met de daaraan voor Nederland verbonden voordelen (dus nog afgezien van strevingen, haar sneller te doen groeien dan haar concurrenten) is het onafwijsbaar noodzakelijk, haar te doen delen in deze technische ontwikkeling. Zulks vereist, in het kader van een meerjaren-planning, beslissingen die enerzijds veelal jaren vooruit moeten worden genomen (wegens de geldende lange levertijden voor de nieuwe vliegtuigtypen) en anderzijds geen uitstel gedogen. Want uitstellen zou hier — in tegenstelling tot de overgrote meerderheid van de overige Nederlandse bedrijven, die zich niet met een dergelijke snelle en ingrijpende ontwikkeling van de techniek zien geconfronteerd — betekenen terreinverlies, een verlies, dat — gezien de scherpe concurrentie in deze bedrijfstak — ook niet meer zou zijn in te halen.

Dit betekent dus ook, dat, indien voor de luchtvaart inderdaad geen uitzondering zou worden gemaakt bij het opschorten van de investeringsaftrek, de K.L.M. het effect daarvan niet dan op straffe van onherroepelijk in haar verdere ontwikkeling te worden geremd zou kunnen ontgaan door haar investeringen op te schorten (een uitwijkmogelijkheid, die er voor tal van andere bedrijven en bedrijfstakken ongetwijfeld wel is).

In het kader van de gedachtengang van de S.-E.R. zou nochtans het enkele feit, dat de K.L.M. aldus door externe factoren (revolutionaire technische ontwikkeling en scherpe concurrentie) tot aanzienlijke investeringen is genoopt, nog geen voldoende rechtvaardiging zijn, in haar geval de investeringsaftrek onverminderd te bestendigen. Wel is dat het geval wegens het verdere feit, dat aan deze investeringen „belangrijke risico's verbonden zijn” ten gevolge van de bijzonder grote onzekerheid inherent aan de keuze van vliegtuigen, die op het moment, waarop tot bestelling moet worden besloten, nog pas op papier bestaan en waarvan de juistheid dan ook eerst jaren later in de praktijk ten volle kan blijken.

Met de investeringen in de luchtvaart zijn voorts zodanige bedragen gemoeid, dat een bedrijf als dat van de K.L.M. stellig kapitaalintensief moet worden genoemd. Dit maakt haar dus ook, evenzeer als de scheepvaart, bijzonder gevoelig voor het bestaan van investeringsfaciliteiten en voor wijzigingen in die faciliteiten. Hoewel exacte cijfers daaromtrent niet kunnen worden medegedeeld, rechtvaardigen de beschikbare indicaties de conclusie, dat het per personeelslid geïnvesteerde bedrag bij de K.L.M. momenteel rond twee maal zo groot is als gemiddeld in de Nederlandse industrie.

Dit jaar en de komende jaren ligt een aanzienlijke verdere stijging van dit verhoudingsgetal in het verschiet in verband met de aflevering van nieuwe vliegtuigen, waarmee de personeelsuitbreiding bij lange na geen gelijke tred zal houden. Dit laatste is van belang in het licht van

Benjamin

Sociaal Psychologische Bedrijfsadviezen

Reclame- en Verkoopadviezen

Erkend Advertentiebureau

Firmanten: L. B. Benjamin - Jac. Raven

Technisch- en psychologisch adviseur:

Dr. Ir. H. J. Kolkman

Bergweg 351 • Telefoon 84300 - 84302 • Rotterdam

(Advertentie)

de op de arbeidsmarkt heersende spanningen, die mede aanleiding zijn tot het overwegen van bestedingsbeperkende maatregelen.

Tariefbinding en concurrentiepositie.

De burgerluchtvaart heeft met de zeescheepvaart niet alleen gemeen, dat het al of niet bestaan van een investeringsaftrek in principe van relatief grote invloed is op haar bedrijfsresultaat, maar ook, dat haar tarieven in internationaal verband worden geregeld.

Weliswaar zijn die tarieven, wat de luchtvaart betreft, minimum-tarieven en sluiten zij dus op zichzelf de mogelijkheid niet uit, het ongunstige effect van opschorting of afschaffing van de investeringsaftrek door tariefmanipulatie te neutraliseren. Het gebruik maken van die mogelijkheid zou echter al heel spoedig, wegens de reeds gememoreerde scherpe concurrentie, tot verlies van vervoer leiden en dus in feite geen uitkomst bieden.

Hiermede wil intussen niet betoogd zijn, dat de thans voor het jaar 1957 voorgenomen opschorting ook in concreto van belangrijke invloed zou zijn op het bedrijfsresultaat, dat de K.L.M., bij een overigens normale ontwikkeling van zaken, mag verwachten dit jaar te zullen behalen. Men mag wel aannemen, dat dit niet het geval is, dank zij het feit, dat de K.L.M. juist de laatste jaren aanzienlijke bestellingen zowel voor vlootvernieuwing en -uitbreiding als anderszins heeft geplaatst, zodat waarschijnlijk haar nieuwe investeringen dit jaar van veel bescheidener proporties zullen zijn. Een dergelijk effect zou echter uiteraard, voor de K.L.M. zo goed als voor bijv. de zeescheepvaart, op langere termijn wel inherent zijn aan een eventueel besluit, de aftrek na 1957 niet — resp. zelfs niet in beperkte mate — te doen herleven.

Naar in de bestedingsnota wordt medegedeeld, zal in de loop van dit jaar worden onderzocht, of en in hoeverre de investeringsaftrek na 31 december 1957 moet herleven. Is het slechts toevallig, resp. een stilistische slordigheid, dat hier „moet” in plaats van „kan” wordt gezegd? Of moet men hieruit begrijpen, dat van deze Regering eigenlijk geen sympathieke overweging van de mogelijkheid tot herleving van de investeringsaftrek mag worden verwacht? Het laatste is nauwelijks aan te nemen. Immers, dan zou de verklaring in de nota, dat voor de structurele ontwikkeling van ons land een hoog niveau van investeringen geboden blijft, resp. dat het structuurprobleem voor ons land onverminderd blijft bestaan, wel erg platonisch — om geen ander woord te gebruiken — aandoen en dat kan toch niet de bedoeling zijn, zeker niet van de Minister van

Economische Zaken, die het stuk mede ondertekende en die de afgelopen jaren steeds weer heeft betoogd, dat een hoog investeringsniveau voor ons land noodzakelijk is uit een oogpunt en van werkgelegenheid en van concurrentiepositie.

Wel zou men zich kunnen voorstellen, dat het wenselijk zou worden geacht, de onderhavige faciliteit (voor zover zij niet de strekking heeft, de voor het bedrijfsleven nadelige consequenties van het feit, dat fiscaal niet op basis van de vervangingswaarde mag worden afgeschreven, te mitigeren) te zijner tijd weliswaar niet abrupt te beëindigen, maar haar toch wel geleidelijk aan te doen aflopen. Een dergelijke gedragslijn zou m.i. passen bij de doeleinden, die aan de in ons land gevoerde structuurpolitiek ten grondslag liggen.

Betekenis van de K.L.M. voor onze volkshuishouding.

Wanneer het voorgaande betoog ertoe strekt te erkennen, dat de burgerluchtvaart naast de scheepvaart bij uitstek een bedrijfstak is, voor welke het voortbestaan resp. het zo spoedig mogelijk herleven van de investeringsaftrek van uitermate groot belang moet hēten, houde men wel in het oog, dat hier waarlijk niet alleen belangen van aandeelhouders in het geding zijn.

Nog daargelaten, dat het aandelenkapitaal van de K.L.M. overwegend in handen van de Overheid is; zodat — naast hetgeen zij aan 's Rijks kas bijdraagt in de vorm van belastingen — bovendien het overgrote deel van haar winst aan de Overheid, dat is dus aan de gemeenschap ten goede komt, gaat de betekenis van de K.L.M. voor onze volkshuishouding daar stellig nog ver bovenuit. Omtrent dit aspect van ons Nederlandse burgerluchtvaartbedrijf blijkt in brede kring nog te weinig bekend te zijn. Enkele mededelingen daarover — en met name dan over haar betekenis voor werkgelegenheid en betalingsbalans — lijken daarom in dit verband wel op hun plaats.

De K.L.M. heeft op het ogenblik in Nederland ruim 10.000 mensen in dienst. Zij is daarmee een van de grootste werkgeefsters van ons land, ook al is haar bedrijf — zoals hierboven reeds werd geconstateerd — eerder kapitaal- dan arbeidsintensief te noemen. Voorts besteedt de K.L.M. vrij veel werk uit bij derden. Ook dit geeft natuurlijk werkgelegenheid. In een tijd van conjuncturele overspanning mag dit wellicht nauwelijks een verdienste worden genoemd, maar op wat langere termijn gezien — dus uit een oogpunt van structuurpolitiek — is de activerende werking, die van een krachtig en expanderend luchtvaartbedrijf uitgaat, zeker niet te verwaarlozen.

Conjunctureel gezien is het daarbij een gelukkige omstandigheid, dat in de naaste toekomst het in de K.L.M. geïnvesteerde bedrag een aanzienlijke stijging zal ondergaan zonder een evenredige uitbreiding van de personeelsbezetting. Enige beperking van haar investeringen — nog daargelaten, dat die reeds om eerder genoemde redenen (technische ontwikkeling en concurrentiepositie) onaanvaardbaar zou zijn — zou ook voor een vermindering van de spanningen op de arbeidsmarkt van geen belang zijn, temeer omdat de investeringen van de K.L.M. voor het overgrote deel betrekking hebben op aanschaffingen niet in het binnen-, maar in het buitenland. Uit een oogpunt van conjunctureel arbeidsmarktbeleid zou er dan ook bij een eventuele *selectieve toepassing* van de opschorting der investeringsaftrek stellig geen bezwaar tegen kunnen worden gemaakt, ook de K.L.M. daarin te betrekken.

Hetzelfde geldt, en zelfs in nog sterkere mate, wat betreft het gezichtspunt van verlichting van de betalings-

balanssituatie (de tweede overweging, die aanleiding is, maatregelen tot bestedingsbeperking te overwegen). Uit de jaarverslagen van de K.L.M. blijkt, dat zij belangrijke deviezenoverschotten behaalt, de laatste jaren gemiddeld ongeveer f. 60 miljoen per jaar, met een stijgende tendentie. Bij de berekening van het deviezenoverschot pleegt men dan de investeringsuitgaven in vreemde valuta in mindering te brengen tot het bedrag van de jaarlijkse afschrijvingen op die investeringen. Daardoor geeft men eigenlijk een gedeflatteerd beeld van de bijdrage van de K.L.M. tot de deviezenpositie van ons land. Aangezien de K.L.M. namelijk haar vliegtuigen, zodra die voor haar bedrijf economisch verouderd zijn, weer tegen vreemde valuta — vnl. dollars — verkoopt (normaliter zelfs met winst), lijkt het alleszins geoorloofd, bij de berekening van haar deviezenbijdrage op jaarbasis de bedoelde afschrijvingen buiten beschouwing te laten. Dan komt men nog enkele tientallen miljoenen boven die f. 60 miljoen uit. Belangrijk in het licht van het structurele dollartekort van ons land op de lopende rekening der betalingsbalans is nog, dat de K.L.M. ook wat haar dollarbalans betreft een overschot te zien geeft (ook wanneer men de afschrijvingen niet buiten beschouwing zou laten).

Stellig mag de K.L.M. in staat worden geacht, bij een normale, niet door binnenlandse maatregelen van overheidspolitiek belemmerde ontwikkeling ook in de toekomst per saldo deviezen resp. dollars voor ons land te verdienen. Zodanige maatregelen zijn dus ongewenst, aangezien zij wat de K.L.M. betreft zouden indruisen tegen het oogmerk van verbetering van de betalingsbalanspositie van ons land.

Met de door de K.L.M. gecreëerde werkgelegenheid en haar eigen rechtstreekse bijdrage tot de deviezenpositie is haar betekenis voor onze volkshuishouding nog eenszins uitputtend aangegeven. Men mag nl. voorts nog stellen, dat de K.L.M. door haar ondernemingsgeest en haar service goodwill schept en belangstelling wekt voor Nederland en het Nederlandse bedrijfsleven. Dit is natuurlijk bevorderlijk voor de afzet van Nederlandse produkten en voor de vestigingskansen van Nederlandse bedrijven en emigranten in het buitenland, alsmede voor het toerisme naar Nederland.

Samenvatting.

Het voorgaande betoog was erop gericht aan te tonen:

1. dat voor de K.L.M. enkele bijzondere omstandigheden kenmerkend zijn, samenhangend met haar technische problematiek, de kapitaalintensiviteit van haar bedrijf en haar concurrentiepositie;

2. dat die omstandigheden wijzen in de richting van een pleidooi, voor de K.L.M. (zeker niet minder dan voor bijv. de zeescheepvaart) een zo gunstig mogelijk fiscaal klimaat te doen gelden, i.c. dus haar vrij te stellen van de voorgenomen opschorting van de investeringsaftrek, of althans die aftrek voor haar bedrijf zo spoedig mogelijk te doen herleven;

3. dat zulk een pleidooi belangrijke verdere steun vindt zowel in overwegingen van betalingsbalansbeleid als van structureel arbeidsmarktbeleid;

4. dat tenslotte in het geval van de K.L.M. enige pressie tot investeringsbeperking, om de eerder genoemde redenen reeds beslist te verwerpen, bovendien niet in betekende mate zou bijdragen tot de beoogde vermindering van de thans op de arbeidsmarkt heersende spanningen.

's-Gravenhage.

J. H. SPIEGELBERG.

Hoewel de Minister van Economische Zaken de toezegging heeft gedaan over de tenuitvoerlegging van de Wet, houdende tijdelijke regeling betreffende afbetalingsovereenkomsten, periodiek verslag uit te brengen, kan dit thans slechts onvolledig geschieden door het ontbreken van voldoende statistische gegevens. In dit verband wijst schrijver op enkele voor de beoordeling van het afbetalingsbedrijf belangrijke grootheden, waarvan publikatie in de vorm van recente maandcijfers, in de thans bij het C.B.S. in opbouw zijnde permanente statistiek van het afbetalingswezen, gewenst ware. Van belang is het onderscheid „afbetalingsomzet per verslagperiode” versus „het totaal van de gedurende de verslagperiode verleende afbetalingskredieten” en de mutatie in het uitstaande afbetalingskrediet. Cijfers omtrent deze grootheden zijn van grote betekenis voor de beoordeling van de conjuncturele invloed van het afbetalingsbedrijf.

Statistiek van het afbetalingswezen

Bij de behandeling in de Eerste Kamer van de Wet, houdende tijdelijke regeling betreffende afbetalingsovereenkomsten, heeft de Minister van Economische Zaken de toezegging gedaan, over de tenuitvoerlegging van deze wet periodiek verslag uit te zullen brengen. Het eerste van deze verslagen is enige tijd geleden verschenen in de vorm van een brief, dd. 23 oktober 1956, van de Minister en van de Staatssecretaris van Economische Zaken aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Betreffende de statistiek van het afbetalingswezen is in deze brief de volgende passage opgenomen:

„Over de mate, waarin de verkoop op afbetaling is afgeremd, kunnen de ondergetekenden nog niets met zekerheid zeggen. Hiervoor is een langere periode van waarneming vereist, te meer, daar seizoensinvloeden een belangrijke rol kunnen spelen. De ondergetekenden hebben de directeur van het Centraal Bureau voor de Statistiek verzocht de nodige maatregelen te nemen om periodiek recente gegevens te kunnen verstrekken omtrent de omvang van de verkoop op afbetaling en van de overige vormen van volkskredietwezen. Er is thans een permanente statistiek van het afbetalingswezen in opbouw, maar het kan nog wel enige tijd duren, voordat de eerste resultaten hiervan ter tafel komen. Verwacht mag echter worden, dat op den duur regelmatig statistisch materiaal ter beschikking zal komen”.

Ook al kan het nog wel enige tijd duren, het zal toch velen verheugen te vernemen, dat het C.B.S. eertlang een permanente statistiek van het afbetalingswezen zal doen verschijnen. Vooral sinds de Staatscommissie van onderzoek inzake het Afbetalingswezen (de zgn. Commissie Lichtenauer) 9 juni 1950 werd geïnstalleerd, is het ontbreken van een permanente statistiek van het afbetalingskrediet, dat in betekenis andere vormen van consumentenkrediet veruit overtreft, een steen des aanstoets geweest.

De resultaten van de schriftelijke enquêtes, die door het C.B.S. sinds enige jaren bij een beperkt aantal detailhandelsbedrijven en financieringsmaatschappijen werden gehouden, maakten het weliswaar mogelijk een globale indruk te krijgen van de ontwikkeling van het afbetalingsverschijnsel, maar veel meer boden zij toch niet. Eerst in maart 1955 werd het plan opgevat, door middel van een mondeling gebieds-steekproef-onderzoek, gegevens te verzamelen op grond waarvan, in combinatie met de resul-

taten van de schriftelijke enquête, voor het jaar 1954 de totale *afbetalingsomzet* zou kunnen worden geraamd.

In een artikel „Raming van de totale omvang van het afbetalingskrediet in Nederland”, gepubliceerd in het september-nummer van het jaar 1956 van de „Maandstatistiek van de binnenlandse handel, het verbruik en de prijzen” (blz. 225 e.v.) worden de gecombineerde resultaten vermeld, na een uit statistisch oogpunt ongetwijfeld interessante toelichting op de bij het gebieds-steekproef-onderzoek gevolgde methode.

Afbetalingsomzet en verleend afbetalingskrediet.

Het is te betreuren dat in deze publikatie, waarin uitsluitend de „afbetalingsomzet” in het geding is, geen onderscheid wordt gemaakt tussen de begrippen „afbetalingsomzet per verslagperiode” en „het totaal van de gedurende de verslagperiode verleende afbetalingskredieten”. In dit artikel wordt door het C.B.S. een woordgebruik geïntroduceerd waarbij afbetalingsomzet en afbetalingskrediet als synoniemen worden gehanteerd. Dit blijkt reeds uit de titel van het artikel, waarin het woord „afbetalingskrediet” door het woord „afbetalingsomzet” had dienen te worden vervangen. Dit blijkt voorts ook uit de passage op blz. 229, waar de „relatieve omvang van het afbetalingskrediet” als „afbetalingsomzet in percentages van de totale omzet uitgedrukt” wordt gedefinieerd.

Dit woordgebruik is te meer onbegrijpelijk als men het artikel „Het afbetalingskrediet” in het november/december-nummer 1942 van het Maandschrift van het C.B.S. raadpleegt. Daarin immers staat met zoveel woorden op blz. 716:

„Tenslotte zij vermeld dat het totale krediet niet samenvalt met de verkoopwaarde der goederen. Immers, in den regel betaalt de koper eerst een zeker gedeelte (meestal minstens 10 pCt. tot 30 pCt.) contant, waarna de rest in termijnen afbetaald wordt en het eigenlijke krediet vormt”.

Aangezien voor 1954 geen gegevens worden verstrekt ter bepaling van het gewogen gemiddelde van de kassastortingspercentages, is het niet mogelijk vast te stellen hoeveel het afbetalingsverschijnsel door de vereenzelviging van het verleende afbetalingskrediet met de afbetalings-

omzet, *te groot* is voorgesteld. Uitgaande van de afbetalingsomzet van 239 miljoen gulden (hierin is de auto- en motorbranche niet begrepen) zou bijv. bij een berekend gemiddeld kassastortingspercentage van 10, het totaal van de gedurende 1954 verleende afbetalingskredieten voor consumptiegoederen ongeveer 215 miljoen gulden moeten hebben bedragen.

De mutatie in het uitstaande afbetalingskrediet.

Behalve het totaal van de gedurende de verslagperiode verleende afbetalingskredieten is er nog een grootheid, die wij in het C.B.S.-artikel van september 1956 node hebben gemist, nl. de mutatie in het uitstaande afbetalingskrediet voor het jaar 1954. Het C.B.S. heeft blijkens de formulieren van de schriftelijke enquête 1954 wel geïnformeerd naar de stand van het uitstaande afbetalingskrediet aan het begin en het einde van de verslagperiode. De resultaten van de enquête zijn op dit punt waarschijnlijk niet voldoende geweest om de publikatie van deze nadere gegevens te rechtvaardigen. Dit laatst heeft men uiteraard te respecteren. Dit neemt niet weg, dat het buitengewoon jammer is dat, óók zonder daarover kwantitatieve gegevens te verstrekken, op de betekenis van de mutatie in het uitstaande afbetalingskrediet niet is gewezen. Deze grootheid immers is de meest belangrijke van alle grootheden, die een statistiek van het afbetalingskrediet moet kunnen verstrekken, als het gaat om de bepaling van de invloed van het afbetalingsverschijnsel op het economisch leven.

Nog bevreesdender is misschien het feit, dat voor zover wij konden nagaan, in *geen* van de vele rapporten en beschouwingen die de laatste jaren in Nederland op afbetalingsgebied het licht hebben gezien, op de bijzondere betekenis van de mutatie in het uitstaande afbetalingskrediet is gewezen. Slechts hierdoor is het te verklaren, dat ook bij de parlementaire behandeling van de reeds eerder genoemde tijdelijke wet, aan deze factor, die juist bij deze wet van uitgesproken conjunctuurpolitieke strekking in het centrum van de belangstelling had moeten staan, geen aandacht is besteed. Zowel bij de bespreking van de invloed, die de uitbreiding van de afbetalingsomzetten in de jaren voor medio 1956 verondersteld werd te hebben, als bij het overwegen, welke de gevolgen zouden kunnen zijn van de bij de wet voorgestelde maatregelen, zou bezinning op de resp. mutaties in het uitstaande afbetalingskrediet, veel tot verheldering van de inzichten hebben kunnen bijdragen.

Eerst ná de parlementaire behandeling van de tijdelijke wet valt een verbetering van inzicht te signaleren, nl. in het „Advies inzake de wettelijke regeling van het afbetalingsbedrijf” dat 12 oktober 1956 door de Sociaal-Economische Raad is uitgebracht. Teneinde te voorkomen dat deze vooruitgang weer in het vergeetboek zou geraken zij het ons vergund de aandacht te vestigen op blz. 18 en 19 van dit advies. Daar wordt in verband met het conjunctuurprobleem gesproken van de betekenis van de „aanwas van het uitstaande bedrag aan afbetalingskrediet” (blz. 18) en van de „uitzetting of inkrimping van het afbetalingskredietvolume”. Dit wijst er op dat de S.-E.R. de betekenis van de mutaties in het uitstaande afbetalingskrediet wél heeft onderkend.

De omvang van het uitstaande afbetalingskrediet.

Aan iedere afbetalingsomzet die zich gedurende bepaalde tijd handhaaft, is een bepaalde omvang van het uitstaande

afbetalingskrediet verbonden. Dit niveau van het uitstaande afbetalingskrediet, waarbij nieuw verleende kredieten en terugbetalingen elkaar in evenwicht houden, is afhankelijk van de hoogte van het kassastortingspercentage en de lengte van de kredietduur. Naarmate het kassastortingspercentage hoger en de kredietduur korter is, ligt het evenwichtsniveau van het uitstaande afbetalingskrediet bij een gegeven afbetalingsomzet lager en omgekeerd. Er zijn tabellen opgesteld waaruit als een percentage van de afbetalingsomzet per jaar evenwichtsniveau van het uitstaande afbetalingskrediet voor een aantal mogelijke kassastortingspercentages in combinatie met verschillende kredietduren kunnen worden afgelezen ¹⁾.

Door deze percentages krijgt men althans een indruk van de mogelijke omvang van het uit een gegeven afbetalingsomzet resulterende uitstaande krediet en van de omvang van de mutatie in het uitstaande krediet, die bij een uitbreiding van de afbetalingsomzet bij gelijkblijvende kassastortingspercentages en kredietduren mag worden verwacht. Als bijv., hetgeen niet onaannemelijk is te achten, vóór het van kracht worden van de Afbetalingsbeschikking 1956 het gemiddeld kassastortingspercentage van de totale afbetalingsomzet (de autobranche, waarover het C.B.S. geen gegevens heeft verstrekt, buiten beschouwing latend) 10 pCt. zou hebben bedragen en de gemiddelde kredietduur 12 maanden zou zijn geweest, dan zou het gemiddeld uitstaande krediet volgens deze percentages nog geen 50 pCt. (de tabel geeft aan 48,8 pCt.) van de afbetalingsomzetten per jaar hebben bedragen. Hieruit zou dan tevens de conclusie kunnen worden getrokken, dat de mutaties in het uitstaande krediet, de voor de invloed van het afbetalingsverschijnsel op de ontwikkeling van het economisch leven relevante grootheden, niet veel groter kunnen zijn geweest dan de helft van de uitbreidingen van de afbetalingsomzetten per jaar. Hoe dit ook zij, met zekerheid kan worden gesteld dat men de invloed van het expanderend afbetalingsverschijnsel verre overzich als men meent dat deze invloed gelijkijl te stellen zou zijn met de stijging die de afbetalingsomzet in een bepaalde periode vertoont.

De Afbetalingsbeschikking 1956 ²⁾.

De bij Phelps aangetroffen percentages maken het ook mogelijk een indruk te krijgen van de wijzigingen, die in het uitstaande krediet van een gegeven afbetalingsomzet zullen optreden, als veranderingen in het kassastortingspercentage en/of de kredietduur worden aangebracht.

Als zodanig hadden deze percentages een uitgangspunt kunnen vormen bij de vaststelling van de minimum kassastortingspercentages en de maximum kredietduren van de Afbetalingsbeschikking 1956. Deze ingreep in de voorwaarden van het verkopen op afbetaling heeft in eerste instantie de strekking om de kredietverlening die aan bepaalde afbetalingsomzetten is verbonden, te beperken. Aan de hand van de hierboven aangegeven percentages zou men, steeds uitgaande van gegeven afbetalingsomzetten voor de verschillende goederen, de kredietbeperkende invloed van de overwogen maatregelen hebben kunnen benaderen.

Om de kredietbeperkende invloed van de overwogen maatregelen beter te overzien, zou dit echter niet voldoende geweest zijn. Naast het primaire kredietbeperkende effect

¹⁾ C. W. Phelps: „Retail Credit Management”, New York, 1949, blz. 233.

²⁾ Nederlandsche Staatscourant van 15 juni 1956.

De recente discontoverlaging van de Bank of England zal eerder een verkrappend dan een verruimend effect hebben. Dit komt, omdat zij de rente op de geldmarkt beneden die op de kapitaalmarkt heeft doen dalen en tevens de verwachting van een daling der kapitaalrente heeft doen ontstaan. Als gevolg hiervan is het middelenaanbod op de kapitaalmarkt sterk toegenomen, zodat de consolidatie van overheidsschuld thans vlot verloopt. Hierdoor daalt de liquiditeit van het bankwezen. Onder de huidige Britse omstandigheden blijkt derhalve de invloed van het discontowapen in een aantal gevallen tegengesteld te zijn aan die welke men er traditioneel van verwacht. Schrijver concludeert, dat de renteverwachtingen van grote invloed op de kapitaalmarkt zijn, in die zin dat krapte tot een verdere daling van het middelenaanbod leidt, terwijl de overtuiging dat de rentesplits is bereikt, dit krachtig doet zwellen.

De Engelse discontoverlaging — een paradox?

1. Op 7 februari 1957 heeft de Bank of England de Cash Rate verlaagd met een half procent tot 5 pCt. Sinds 16 februari 1956 bedroeg het disconto $5\frac{1}{2}$ pCt. De Kanselier van de Schatkist, Thorneycroft, heeft in het Lagerhuis verklaard, dat deze verlaging niet moet worden geïnterpreteerd als een verlaten van de gevoerde restrictieve monetair politiek. „De verlaging is bedoeld om de Bank of England in staat te stellen de volledige effectiviteit van (deze) monetair politiek te handhaven”, aldus de Minister.

Zoals in het hiernavolgende zal worden uiteengezet zijn de technische omstandigheden op de Londense geld- en kapitaalmarkt thans zodanig dat de verlaging van het officiële disconto zeer wel een verkrappend in plaats van een verruimend effect kan hebben.

2. Allereerst dient in herinnering te worden geroepen,

(vervolg van blz. 192)

van het vaststellen van minimum kassastortingspercentages en maximum kredietduren namelijk, treedt een secundair gevolg op in de vorm van een daling van de afbetalingsomzet. Hieruit resulteert uiteraard ook een beperking van het verleende — en daardoor van het uitstaande-afbetalingskrediet.

Het is van belang deze effecten wel te onderscheiden. In dit verband zijn naast statistische gegevens inzake het per maand verleende en het aan het begin en aan het eind van de maand uitstaande afbetalingskrediet, maandcijfers betreffende de afbetalingsomzetten voor verschillende goederen van belang.

Recente maandcijfers.

In het begin van deze beschouwing is gewezen op de permanente statistiek van het afbetalingswezen, die nu bij het C.B.S. in opbouw is. Wij willen eindigen met de hoop uit te spreken dat het C.B.S. er althans vóór de parlementaire behandeling van de nu in voorbereiding zijnde wet ter nadere regeling van het afbetalingsbedrijf in zal slagen, de voor de beoordeling van het afbetalingskrediet belangrijke grootheden, waarop in deze beschouwing de aandacht werd gevestigd, in de vorm van recente maandcijfers ter beschikking te stellen.

Amsterdam.

R. W. VAN DER WAL, econ. drs.

dat de liquiditeit der banken niet kan worden beïnvloed door middel van het cash ratio (de verhouding tussen kasvoorraad en tegoeden bij de Bank of England enerzijds en de creditgelden anderzijds) maar slechts door middel van het *liquidity ratio* (de verhouding tussen kasvoorraad, tegoeden bij de Bank of England, daggeldleningen, schatkistpapier en handelswissels enerzijds en de creditgelden anderzijds).

Deze situatie vloeit voort uit het feit, dat de banken een eventueel te gering cash ratio onmiddellijk kunnen opvoeren door het opzeggen van aan de discount houses verstrekte daggeldleningen. De discount houses kunnen dan in laatste instantie, d.w.z. wanneer de Bank of England niet geneigd is hen door open markt aankopen te hulp te komen, altijd tegen de Bank Rate bij de Bank of England terecht.

Gebleken is, dat een daling van de *liquidity ratio's* der banken slechts effectief kan worden nagestreefd door middel van aflossing van vlottende overheidsschuld aan het bankwezen met middelen verkregen uit (1) een kasoverschot en (2) een beroep op de kapitaalmarkt. In het eerste geval vindt gelijktijdige daling plaats van de post creditgelden en één der bij berekening van het *liquidity ratio* meetellende actiefposten, welke balansverkortings tot daling der *liquidity ratio's* leidt. Ook in het tweede geval vindt balansverkortings plaats wanneer het publiek creditgelden omzet in staatsobligaties, terwijl omzetting van schatkistpapier in obligaties door de banken de *liquidity ratio's* eveneens doet dalen.

3. Gegeven de begroting 1956-1957, bij de vaststelling waarvan Minister Macmillan overigens de noodzaak van een vermindering der uitstaande vlottende schuld voortdurend in het oog heeft gehouden, restte voor verdere beïnvloeding van de liquiditeit der banken nog slechts het middel van consolidatie van overheidsschuld.

Pogingen om tot consolidatie te geraken zijn echter in het afgelopen jaar op onvoorziene moeilijkheden gestuit. De geldmarktrente bedroeg als gevolg van de herhaalde discontoverhogingen omstreeks 5 pCt., en was daarmee op hetzelfde niveau gekomen als de eveneens gestegen kapitaalrente. Gegeven de mogelijkheid van een voortduren van de stijging der kapitaalmarktrente, die vooral met het oog

op de onzekere economische en politieke omstandigheden geenszins uitgesloten leek, was het publiek slechts bereid op lange termijn leningen te verstrekken tegen een rente die de geldmarktrente belangrijk te boven ging. Aangezien echter in 1956 overheidsleningen vervielen tot een bedrag van £ 825 mln. — terwijl gedurende het lopende jaar voor een bedrag van £ 900 mln. zal vervallen — zou conversie van deze leningen plus consolidatie van vlottende schuld onder deze omstandigheden de Schatkist voor een aanzienlijk aantal jaren met zeer hoge rentebetalingen hebben belast.

In de geschetste situatie zijn de autoriteiten voor een verder opdrijven van de kapitaalmarktrente terugheschrokken. Als gevolg van deze beslissing werd consolidatie onmogelijk en mislukte zelfs de conversie der vervallende leningen, zodat in belangrijke mate op financiering door middel van afgifte van tender schatkistpapier werd teruggefallen. De gevolgen van de hierdoor veroorzaakte stijging van de liquiditeit der banken werden omzeild door een aan de banken gericht „verzoek” van de Schatkist om ondanks hun zeer hoge liquidity ratio's de kredietverlening in te krimpen.

4. Het schijnt, dat de autoriteiten aanvankelijk het huidige belang van het sub (3) uiteengezette verband tussen geld- en kapitaalmarktrente voor een restrictieve monetair politiek over het hoofd hebben gezien, en zonder meer zijn afgegaan op de uit het tijdperk van de gouden standaard stammende overlevering, volgens welke een stijging van het marktdisconto alleen reeds tot liquiditeitsverkrapping en derhalve tot redres van een binnenlandse inflatoire situatie leidt.

Onder de tegenwoordige omstandigheden is het verkrappende effect van een discontoverhoging op de liquidity ratio's evenwel uitermate gering. Dit is het gevolg van de vervanging van de handelswissel door het schatkistpapier als voornaamste op de geldmarkt verhandelde object, waardoor de rentegevoeligheid van de vraag naar geldmarktkrediet ten eerste is gedaald. Stijging van de geldmarktrente leidt daarom niet meer spontaan via balansverkortings (daling van de post handelswissels en van de post creditgelden) tot daling van de liquidity ratio's der handelsbanken. In deze nieuwe situatie kan daarom — zoals sub (2) werd vermeld — de liquiditeit der banken bij een gegeven begroting nog slechts door middel van consolidatie van overheidsschuld worden beperkt. Deze noodzaak tot consolidatie heeft echter de samenhang tussen geld- en kapitaalmarkt- rente op de voorgrond geplaatst.

Terloops zij ook de gewijzigde invloed van de Bank Rate op de Britse betalingsbalans aangestipt. In tegenstelling tot het tijdperk van de gouden standaard — en het discontowapen geraakte in onbruik toen Engeland in 1931 de gouden standaard verliet — zullen onder de huidige omstandigheden devaluatievrees en het daarmee gepaard gaande disagio op de valutatermijnmarkt de hogere rentestand compenseren. Anderzijds verhoogt een stijging van het marktdisconto de rentelast op de door niet-ingezetenen aangehouden sterlingtegoeden met £ 20 mln. per procent rentestijging. Waar renteverhoging het wegtrekken van kapitaal uit Londen niet heeft kunnen verhinderen, maar wel de rentelast op het resterende buitenlandse korte kapitaal heeft vergroot, is het directe effect van de verhoging van de Bank Rate op de betalingsbalans in het afgelopen jaar averechts geweest.

5. Teneinde uit de geschetste impasse te geraken, en tot consolidatie en daardoor tot verkrapping der liquiditeit

bij de handelsbanken te komen zonder verdere verhoging der kapitaalmarktrente, zijn de autoriteiten in het najaar van 1956 overgegaan tot het bevorderen van een daling der geldmarktrente door middel van ruimere open markt aankopen door de Bank of England op de geldmarkt. Dergelijke aankopen hebben tot gevolg, dat de discount houses, die voortdurend voor kleine bedragen op de Bank of England moeten terugvallen, deze middelen verkrijgen tegen het marktdisconto in plaats van tegen de Bank Rate. Een dergelijke wijziging in de open marktpolitiek van de Bank of England is een aanleiding voor de discount houses hun biedingen op de wekelijkse tender voor schatkistpapier te verhogen, zodat het marktdisconto daalt.

Aanvankelijk moest deze nieuwe politiek worden getemperd als gevolg van de op de Suez-affaire volgende crisis. Daarna is het afgiftdisconto voor driemaands schatkistpapier echter geleidelijk gedaald van 5,04 pCt. op 7 december 1956 tot 4,54 pCt. op 1 februari 1957. Deze door het beleid van de Bank of England geïnspireerde daling is nu gevolgd door een verlaging van de Bank Rate met $\frac{1}{4}$ pCt., hetgeen weer een verdere daling van het afgiftdisconto tot 4,24 pCt. tot gevolg heeft gehad.

De daling van het afgiftdisconto heeft echter reeds gedurende december en januari consolidatie-operaties van belangrijke omvang mogelijk gemaakt, enerzijds door het scheppen van een groeiend verschil tussen geld- en kapitaalrente, waardoor kapitaalmarkt middelen die eerder naar de geldmarkt waren gevloeid nu opnieuw emplooi zochten op de kapitaalmarkt, anderzijds doordat de daling der geldmarktrente de indruk wekte dat de rentespits was overschreden, zodat allerwege het aanbod op de kapitaalmarkt toenam.

Genoemde consolidatie-operaties werden uitgevoerd door nominaal reeds uitgegeven conversieleningen, die echter in feite voor een belangrijk deel bij de Departments waren ondergebracht, thans op de kapitaalmarkt te spuien¹⁾. Hoewel de omvang van deze operaties geheim wordt gehouden, kan deze toch wel uit de beschikbare cijfers worden benaderd. Een dergelijke benadering, welke de lezer hier wordt bespaard, leidt tot de conclusie dat in de maanden december en januari voor een bedrag van omstreeks £ 350 mln. naar de kapitaalmarkt werd afgestoten. Ter illustratie van de kracht der door de daling van het afgiftdisconto veroorzaakte beweging moge dienen, dat ondanks dit omvangrijke beroep op de kapitaalmarkt de koersindex voor staatsfondsen steeg van 82,38 per ultimo november tot 89,27 per ultimo januari. Het rendement van de perpetuee $3\frac{1}{2}$ pCt. War Loan daalde van 5,0 pCt. eind november tot 4,7 pCt. op 31 januari.

6. De opbrengst van de kapitaalmarktverkopen der Departments, die ter beschikking van de Schatkist wordt gesteld, maakt een daling van de omvang der wekelijkse afgifte van schatkistpapier mogelijk. Dit proces wordt op het ogenblik nog versterkt door de seizoenmatig zeer hoge

¹⁾ Tot de Departments behoort o.a. het National Debt Office, dat de middelen der Britse spaarbanken en de fondsen der sociale verzekeringen beheert, daarbij rekening houdend met de wensen van de Schatkist. Plaatsing van een bepaalde lening bij het National Debt Office kan niet als een beroep op de kapitaalmarkt worden aangemerkt, aangezien het National Debt Office alle beschikbare middelen onmiddellijk tegen „tap”-schatkistpapier aan de Schatkist doorgeeft. Verwisseling van „tap”papier in een bepaalde overheidslening is derhalve slechts van boekhoudkundige betekenis. Het afstoten van obligaties naar de kapitaalmarkt door het National Debt Office houdt wel een beroep van de Overheid op de kapitaalmarkt in. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor de andere Departments.

belastingontvangsten en door het nog steeds voortdurende deviezenverlies. De door het Egalisatiefonds ontvangen ponden uit hoofde van netto verkopen van deviezen worden namelijk aan de Schatkist ter leen gegeven, onverschillig of deze deviezen afkomstig zijn uit de deviezenvoorraad of uit trekking op door het I.M.F. en de Export-Import Bank verleende kredieten.

Genoemde drie factoren hebben geleid tot een daling van het uitstaande tenderschatkistpapier van £ 3.630 mln. op 1 december 1956 tot £ 3.120 mln. op 2 februari 1957, een daling derhalve van £ 510 mln. Aangezien alle drie factoren althans gedeeltelijk leiden tot de sub (2) beschreven balansmutaties, zal een daling van dergelijke omvang ongetwijfeld leiden tot een gevoelige verkrapping van de liquiditeitspositie der banken. Indien als gevolg van de verlaging van de Bank Rate de consolidatie van vlottende schuld kan worden voortgezet c.q. versneld, dan zullen de liquidity ratio's binnenkort tot hun traditionele minimum van 30 pCt. tenderen te dalen, waardoor de banken op orthodoxe wijze tot vermindering van hun kredietverlening of hun kapitaalmarktbeleggingen zullen worden gedwongen. In dit verband verdient vermelding, dat de government broker, die de beurstransacties der Departments verzorgt, na de verlaging van de Bank Rate bereid bleef staatsobligaties af te staan tegen vrijwel ongewijzigde koersen. Ten einde te voorkomen, dat de courante fondsen „uitverkocht” zouden raken, werd op 14 februari een nieuwe tranche van een reeds bestaande overheidslening uitgegeven en voorshands voor een belangrijk deel bij de Departments geplaatst.

De uitspraak van de Kanselier van de Schatkist, dat de discontoverlaging ten doel heeft de effectiviteit van de restrictieve monetaire politiek te handhaven, blijkt in het licht van het bovenstaande geheel in overeenstemming met de feitelijke situatie te zijn. Mogelijkerwijs wordt de technische effectiviteit er zelfs door versterkt. Anderzijds dient echter het psychologische effect van een discontoverlaging niet te worden onderschat, vooral niet op een moment zoals het huidige, waarop het niet geheel duidelijk is of de restrictieve politiek moet worden voortgezet dan wel door een zekere mate van reflatie dient te worden vervangen.

7. De volgende, ook voor de Nederlandse situatie niet irrelevante conclusies kunnen uit de Britse ontwikkeling worden getrokken:

- 1) Stijging van de kapitaalrente induceert de verwachting van een verdere stijging, waardoor het aanbod van middelen sterk afneemt.
- 2) Wanneer in perioden van toenemende krapte op de kapitaalmarkt het rendement op de geld- en kapitaalmarkt weinig verschil vertoont, dan zullen kapitaalmarkt middelen tijdelijk emplooi zoeken op de geldmarkt, totdat de kapitaalrente verder is opgelopen of de verwachtingen zich hebben gewijzigd.
- 3) Wanneer het publiek de overtuiging krijgt dat de Overheid geen verdere rentestijging zal gedogen c.q. rentedaling nastreeft, neemt het middelenaanbod op de kapitaalmarkt plotseling sterk toe.

Amsterdam.

T. DE VRIES, lic. éc.

De activiteit der Zuidafrikaanse havens na de sluiting van het Suezkanaal

In vervolg op een artikel ¹⁾, waarin ik mij gewaagd heb aan enkele voorspellingen omtrent het effect dat een algehele sluiting van het Suezkanaal op de Zuidafrikaanse havens zou uitoefenen, wil ik thans, nu de sluiting inmiddels een feit is geworden, bezien hoe in werkelijkheid de toestand in genoemde havens zich gedurende de afgelopen drie maanden heeft ontwikkeld.

Betrekkelijk weinig berichten hebben daaromtrent het buitenland bereikt en de voornaamste reden die daarvoor gevonden kan worden is, dat er op geen enkel tijdstip, nadat het omgelegde Suez-verkeer de Zuidafrikaanse havenactiviteiten begon te beïnvloeden, sprake was van noemenswaardige vertragingen of congesties. Geen nieuws was in dit geval kennelijk goed nieuws. Vrijwel al het Suez-verkeer dat Zuidafrikaanse havens aandeed maakte gebruik van de havens Durban en Kaapstad. Deze havens hebben een prachtige prestatie geleverd door het binnenkomende scheepvaartverkeer, normale zowel als „Suez-schepen”, in een gelijkmatige stroom vrijwel zonder enige vertraging te verwerken.

Hoewel de uitstekende diensten die de Zuidafrikaanse havens verleend hebben — we komen daar straks nog op terug — een belangrijke factor vormden bij het streven naar voorkoming van congesties, was de voornaamste

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 7 oktober 1956, blz. 909.

reden van de vlotte behandeling het feit, dat veel minder dan het verwachte aantal „Suez-schepen” van de Zuidafrikaanse havens gebruik hebben gemaakt.

In mijn vorige artikel heb ik reeds de twee belangrijkste oorzaken genoemd, welke ertoe zouden leiden dat aanzienlijk minder dan de 45 tot 50 schepen, welke vóór de sluiting dagelijks door het kanaal voeren, de Zuidafrikaanse havens zouden aandoen. Zij waren:

1. naast de ontwrichting van het handels- en scheepvaartverkeer en het feit dat de reistijd der „Suez-schepen” aanzienlijk zal toenemen, zal ook het op gang komen van additionele olievershippingen vanuit Amerika naar Europa een voorname oorzaak zijn dat naar verwachting slechts omstreeks 30 schepen per dag rond de Kaap zullen varen;

2. niet al deze schepen zullen Afrikaanse havens aandoen omdat verschillende van hen over voldoende brandstof-, water- en voedselvoorraden zullen beschikken om zonder onderbreking door te varen, bijv. naar Las Palmas wanneer in westwaartse richting wordt gevaren en naar Mombasa wanneer de koers oost is. Aldus zullen deze schepen op de langdurige en kostbare reis tijd en kosten kunnen besparen.

Beide factoren nu hebben nog sterker gewerkt dan aanvankelijk voorzien was, met het gevolg dat gemiddeld slechts 15 tot 17 „Suez-schepen” per dag van Zuidafri-

kaanse havens gebruik hebben gemaakt. De volgende tabel geeft de cijfers van „Suez-aankomsten” in Durban en Kaapstad:

	Durban	Kaapstad
van augustus tot 31 oktober 1956 ..	70	130
november 1956	352	190
december 1956	266	197
januari 1957	233	262
	921	779

Uit deze cijfers blijkt, dat de meeste schepen Durban aanliepen, waarschijnlijk vooral omdat de bunkerprijzen daar lager zijn dan in Kaapstad. Teneinde zeker te zijn van een vlotte afwikkeling werden door de eigenaren of agenten echter steeds meer schepen naar Kaapstad gedirigeerd. Port Elizabeth en Oost-Londen zijn in dit staattie niet vermeld omdat zij in de 3½ maand dat het kanaal nu gesloten is niet meer dan ongeveer 30 „Suez-schepen” te verwerken kregen. Dit is een bewijs te meer dat van een noodtoestand in de Zuidafrikaanse havens nimmer sprake is geweest. Immers, van Port Elizabeth en Oost-Londen — die als het ware als een veiligheidsklep functioneren bij een te grote druk op Kaapstad en Durban — zou in het andere geval zeker meer gebruik zijn gemaakt.

Dat het Suez-verkeer zonder veel vertraging kon worden verwerkt blijkt voorts uit het feit dat het „Departementele Ko-ordinasie Komitee”, hetwelk door het bestuur van de Zuidafrikaanse Spoorwegen en Havens was ingesteld om zonodig de verdeling van „Suez-schepen” over de verschillende havens ter hand te nemen, tot nu toe niet in actie behoefde te komen. De agenten der rederijen en de oliemaatschappijen hebben zelf alle regelingen t.a.v. de bediening van hun schepen kunnen treffen.

Om een idee te geven van het extra werk dat de sluiting van het Suezkanaal Durban en Kaapstad bezorgd heeft, diene dat de aanloop van „Suez-schepen” in genoemde havens gemiddeld resp. 40 pCt. en 60 pCt. van het normale scheepvaartverkeer bedroeg. Het was dan ook nodig om sedert het begin van november in Durban zowel als in Kaapstad een nachtdienst in te stellen zodat „rond de klok” kon worden gewerkt. Op deze wijze konden drie schepen per etmaal aan elke beschikbare bunkeraanlegplaats worden geholpen. Daartoe was het o.a. nodig om in verschillende gedeelten van deze havens de pompcapaciteit van de bunkerinstallaties te vergroten. Behalve de keer dat 19 schepen op de rede van Durban als gevolg van een storm moesten ankeren omdat geen schepen de haven in of uit konden varen, is het verder zelden vorgekomen dat enkele schepen meer dan een paar uur moesten wachten voordat zij binnengebracht konden worden voor de aanvulling van brandstof en voorraden.

De verwachting is dan ook, dat gedurende de tijd dat het Suez-kanaal nog geheel of gedeeltelijk voor de scheepvaart gesloten zal zijn, de Zuidafrikaanse havens geen bijzondere moeilijkheid zullen ondervinden bij het verwerken van het naar de Kaap omgelegde Suez-verkeer.

Stellenbosch.

Dr. C. VERBURGH.

BOEKBESPREKING

Philip M. Hauser and William R. Leonard: *Government statistics for business use*. Second edition, New York — John Wiley & Sons, Inc.; London — Chapman & Hall, Limited, 1956; 440 blz., \$ 8,80.

De eerste druk van dit bekende werk, verschenen in 1946,

behoefde reeds lang herziening om de inhoud in overeenstemming te brengen met de snelle ontwikkeling van de officiële Amerikaanse statistiek.

Vrijwel alle hoofdstukken zijn dan ook bijgewerkt met medewerking van de deskundige ambtenaren verantwoordelijk voor deze statistieken. In verband met het sterk toegenomen gebruik van steekproefmethoden is een nieuw hoofdstuk toegevoegd: „Some uses of sampling and sampling aids”. De verschillende hoofdstukken hebben betrekking op de statistiek van het nationaal inkomen en andere „business indicators”, de statistieken van de nijverheid, mijnbouw, landbouw, groot- en kleinhandel, buitenlandse handel, verkeer en vervoer, bankwezen, betalingsbalans, prijzen, bouwbedrijvigheid, bevolking en arbeid, terwijl een zeer beknopt hoofdstuk over statistieken, gepubliceerd door internationale organisaties is toegevoegd.

De verschijning van dit belangrijke werk getuigt opnieuw van de grote belangstelling voor en het vertrouwen van het Amerikaanse bedrijfsleven in de officiële statistiek. Ongetwijfeld is dit vooral een gevolg van het feit dat de statistiek in Amerika waarschijnlijk meer dan in enig ander land aanvaard wordt en het nut daarvan erkend.

Tegelijk hebben echter ook de door de officiële statistische bureaus gevolgde werkmethoden tot deze gunstige toestand bijgedragen. Men streeft ernaar het bedrijfsleven snel en met een minimum aan kosten en overlast van de nodige statistieken te voorzien. Voor de opstelling van vragenlijsten en berekeningsmethoden pleegt men veelvuldig overleg met het bedrijfsleven, terwijl men ook wel deskundigen uit het bedrijfsleven tijdelijk als „consultants” in dienst neemt. Overlapping van statistische werkzaamheden wordt voorkomen door de coördinerende bevoegdheden van het *Office of Statistical Standards* dat niet alleen vragenlijsten moet goedkeuren maar ook toezicht houdt op de werkprogramma's der meer dan 90 diensten die officiële statistieken samenstellen. Het (vroegere) hoofd van dit bureau, de heer Stuart A. Rice, schreef een belangwekkend voorwoord tot dit boek.

Het spreekt vanzelf dat men in een werk, samengesteld door de voor de officiële statistieken verantwoordelijke ambtenaren, geen zeer kritische geluiden kan verwachten. In zoverre zal men er dus goed aan doen het gebodene niet altijd kritiekloos te aanvaarden.

Het boek zegt ook weinig over het gebruik dat door het bedrijfsleven van de officiële statistiek gemaakt wordt. Men vindt er dus geen toepassingen in genoemd op vraagstukken van marktanalyse, afzetprognose enz. waaraan in enkele Nederlandse handboeken juist wel veel aandacht is besteed. De titel van het boek is overigens te bescheiden. Vooral ook voor het buitenland is deze heldere samenvatting van de wel zeer omvangrijke Amerikaanse statistieken en de daarbij gebruikte methoden van zeer veel nut.

's-Gravenhage.

Dr. J. B. D. DERKSEN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Op de geldmarkt was het gedurende de verslagweek misère ouverte; het marktbeeld geleek weer als twee druppels water op dat van vóór het jongste drieweekse ruimte-intermezzo. Het speuren naar liquide middelen op de geldmarkt door de banken door aanbidding van papier

had weinig of geen succes, daar de collega's dergelijke middelen evenmin op stapels hadden liggen. De markt-disconto's stegen met ca. $\frac{1}{4}$ pCt., voor driemaandspapier derhalve tot $3\frac{5}{8}$ pCt., doch het was praktisch geheel een normale aangelegenheid. Aan het opzeggen van callgeld — waarvan de notering verder stieg van 3 tot $3\frac{1}{2}$ pCt. — kwam ten lange leste ook een eind en dies was het gebruikelijke slottaferaal wederom het terugvallen op de „lender in last resort”, de Centrale Bank. De weekstaat dezer instelling per 25 februari j.l. onthulde een toeneming van de voorschotten in rekening-courant van niet minder dan f. 150 mln.

De ultimo was aan deze krapte uiteraard niet onschuldig; daarnaast vormde ook het op peil brengen door de banken van hun verplichte kasreserves een geenszins te verwaarlozen factor. Dat De Nederlandsche Bank, doorgaans een streng monetair mentor, toch ook wel eens buien van goedhartigheid heeft bleek de afgelopen week toen zij zich — evenals eind december 1956 — bereid verklaarde schatkistpapier tijdelijk, i.c. voor maximaal 14 dagen, van de banken over te nemen. Op grond van gedane aanbiedingen werd voor dergelijke stallingen f. 68 mln. papier tegen een disconto van $3\frac{7}{8}$ pCt. geaccepteerd. Daar debet staan in rekening-courant $4\frac{1}{4}$ pCt. p.j. kost, sparen de banken aldus gedurende deze 14 dagen $\frac{3}{8}$ pCt. p.j. aan debet-rente uit over genoemd bedrag. Berekening leert dat het gezamenlijke Nederlandse bankwezen hierdoor bijna f. 9.900 (na aftrek van vennootschapsbelasting netto ca. f. 5.400) cadeau krijgt van De Nederlandsche Bank, wel een royale geste dus.

De kapitaalmarkt.

Hoewel door de internationale politiek, het pessimisme in Wallstreet en verder ook de binnenlandse factoren als de dalende tendentie van de winstmarges, de a.s. verhoging van de vennootschapsbelasting en het gerommel in en gerammel van de economische politiek der Nederlandse Regering, de stemming bij het beleggende publiek gereserveerd blijft, is de grondtoon van de Amsterdamse aandelenmarkt de laatste weken bepaald niet onvriendelijk.

De algemene aandelenindex van A.N.P.-C.B.S. kwam gedurende de verslagweek zelfs met een sprongetje boven de 200, iets wat sinds medio januari niet meer was gebeurd. In beurskringen meent men dat de stijging nog wel groter zou zijn geweest, ware er niet sprake geweest van aanbod van de zijde van een geheimzinnige verkoper, naar „men” meende te weten het Nederlands Beheersinstituut dat bezig zou zijn effecten uit het manco te verzilveren.

Internationals stonden gedurende de verslagweek bij de stijging weer in het eerste gelid. Aanvankelijk lieten vooral aandelen Koninklijke zich niet onbetuigd: Franse aankopen op grond van verder toegenomen wantrouwen in de Franse frank speelden hierbij een belangrijke rol. Al spoedig traden echter aandelen Unilever voor het forum. Het begon met geruchten, stammend uit Amerika, over gunstige winsten en een a.s. bonusuitkering van 25 pCt. door deze onderneming. Speculanten en arbitrage (vnl. voor Engelse rekening) stortten zich vervolgens met elan op dit fonds. Waren deze geruchten inderdaad juist voor over het de winststijging betref, zoals bleek toen de onderneming kort daarop gunstige cijfers over 1956 publiceerde, de aankondiging van een van 14 tot $15\frac{1}{2}$ pCt. verhoogd (contant) dividend gaf aan, dat men in dollarlanden wel wist van een herkapitalisatieklok, doch onbekend was het feit, dat de fiscale klepel daarvan nog steeds in 's-Gravenhage hangende is, bij de smid van de Kneuterdijk.

Indien de inzet niet van zo ernstige aard was — nl. de vraag of in ons land het investeringsniveau voor industrialisatie en woningbouw gehandhaafd kan blijven — zou men de kronkelingen, die momenteel worden gemaakt door de kapitaalvragers welke ten einde raad middelen trachten op te nemen als de particuliere kapitaalverschaffers, die zij jarenlang als quantité négligeable of erger hebben behandeld, vermakelijk kunnen noemen.

Zo gaat de gemeente Rotterdam thans — zij het niet zonder het vergieten van veel krokodillentranen over de zedeloosheid van deze stap — een premielening van f. 20 mln. emitteren. Een noviteit hierbij is dat gedurende de eerste vijf jaar elk kwartaal door het lot de winnaar van een ton wordt aangewezen. Blijkbaar dient dit om de echte gokkers — voor zover deze nog niet zijn gearresteerd door 's Rijks Justitie wegens deelneming aan verboden voetbalpools of Duitse lotto's — tot deelneming te animeren. Het voortschrijdend zedenverval blijkt ook uit het bericht dat de provinciale Overheid (i.c. Gedeputeerde Staten) deze lening nog dezelfde dag goedgekeurd als zij des middags in de Gemeenteraad werd aanvaard. Vroeger piekerde men blijkbaar eerst nog een weekje over de vraag of zo iets wel door de beugel kon.

Instellingen die niet aan gamma's lijden trachten momenteel door het bieden van een hogere rente kapitaal bij particulieren los te wrikken. Nadat hypotheekbanken en scheepshypotheekbanken de laatste tijd niet zonder succes actief zijn geweest met het plaatsen van 5 en $5\frac{1}{4}$ pCt. obligaties, zijn de Zusters Dominicanen van de Heilige Familie te Neerbosch (bij Nijmegen) thans zelfs bereid $5\frac{1}{2}$ pCt. voor een obligatielening te betalen.

Opmerkelijk was ook het in financiële kringen circulerende gerucht dat de Herstelbank zich gedwongen zou hebben gezien in het buitenland kapitaal op te nemen. Onwaarschijnlijk lijkt dit gerucht niet i.v.m. het feit dat de president-directeur dezer instelling deze week als zijn mening heeft uitgesproken, dat de Nederlandse kapitaalmarkt onvoldoende in de toekomstige financieringsbehoeften van het bedrijfsleven zou moeten voorzien, zodat men hiervoor op Amerika zal moeten terugvallen.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	15 febr. 1957	22 febr. 1957	1 mrt. 1957
Algemeen		193,8	197,3	200,1
Internat. concerns		261,5	269,4	275,9
Industrie		148,2	148,9	148,3
Scheepvaart		160,2	160,6	163,3
Banken		122,4	118,3	118,8
Indon. aand.		98,0	97,6	94,6
Aandelen				
Kon. Petroleum		f. 155,40	f. 164,60	f. 166,80
Unilever		337½	343½	363½
Philips		246	243½	247
A.K.U.		201½	199	202½
Kon. N. Hoogovens		293½	295½	300
Van Gelder Zn.		192½	196½	192½
H.A.L.		178	179	165½*)
Amsterd. Bank		211½	208½	209
H.V.A.		93½	90½	87
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.		69½	70	67
3½ pCt. 1947		88½	88	88½
3½ pCt. 1955 I		87½	87½	87
3 pCt. Grootboek 1946		86½	87	87
3 pCt. Dollarlening		93½	94½	93½
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937		90½	90½	90½
3½ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III		84	84½	84½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen		87½	87½	89
3½ pCt. Philips 1948		93½	93½	94
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank		86½	86½	85½
New York				
Aandelenkoersgemiddelde				
Dow Jones Industrials		468,1	466,9	468,9

*) exd.

J. C. BREZET

STATISTIEKEN

PRODUKTIE-INDEXCIJFERS ¹⁾
(1953 = 100) ²⁾

Omschrijving	Jaar-gemiddelde		1955			1956		
	1954	1955	okt.	nov.	dec.	okt.	nov.	dec.
Aantal arbeidsdagen in de betrokken maand ³⁾ ..	23½	23½	23½	24	23½	25	24	21½
Algemene indexcijfers van de nijverheid ⁴⁾								
Algemene produktie-index	141	151	125	126	124	136	134	118
Gemiddelde dagproduktie ⁵⁾	141	151	125	123	124	128	131	129
Indexcijfers per bedrijfsklasse:								
Bouwmaterialen en aardewerk	129	135	116	109	104	129	112	101
Chemische nijverheid (excl. aardolieprodukten)	143	152	121	120	118	126	132	127
Leder- en rubbernijverheid	120	123	123	123	121	138	129	110
Mijnbouw	108	102	104	102	104	112	106	93
Metaalnijverheid	166	186	136	136	135	149	148	132
Papierindustrie	156	164	114	128	119	136	126	110
Textielnijverheid	138	141	116	117	116	125	116	100
Gas, elektriciteit en water	155	164	127	130	140	144	147	152
Voedings- en genotmiddelenindustrie	123	129	123	125	117	129	133	111

- ¹⁾ Bron: C.B.S.
²⁾ De wegingscijfers hebben betrekking op 1949.
³⁾ Onder arbeidsdagen worden verstaan alle dagen, met uitzondering van de zondagen, Nieuwjaarsdag, 2e Paasdag, Hemelvaartsdag, 2e Pinksterdag en de beide Kerstdagen. Zaterdag zijn als halve dagen geteld.
⁴⁾ Excl. bouwnijverheid.
⁵⁾ Berekend door het algemeen indexcijfer te delen door het verhoudingsgetal van het aantal arbeidsdagen in de betrokken maand en het gemiddelde aantal arbeidsdagen van 23½ in 1949.

INTERIM-INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN ¹⁾ ²⁾

1948 = 100	1955	aug. 1956	sept. 1956	okt. 1956	nov. 1956	dec. 1956
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	123	123	122	124	132	132
dierlijke	114	121	120	120	120	122
totaal	118	122	121	122	126	127
Grondstoffen voor:						
houtwaren	161	157	156	156	156	158
chem. produkten	121	130	129	131	141	160
textielwaren	133	127	128	128	133	133
leer- en leerwaren	113	116	116	115	116	116
metaalwaren	157	162	163	164	166	169
papier	119	125	125	125	125	125
hulpstoffen	186	201	205	206	208	211
totaal	160	168	169	170	173	176
AfgeWERKTE produkten:						
glas, aardewerk enz.	158	162	163	163	163	164
houtwaren	116	120	121	121	121	121
chem. produkten	126	125	125	126	126	127
textielwaren	137	131	133	134	135	135
leer- en rubberwaren	136	137	137	137	137	136
papierwaren	150	149	149	150	150	150
metaalwaren	147	153	153	153	153	153
gefabriceerde voedings- en genotmiddelen	133	134	135	136	137	137
overige produkten	156	146	149	157	166	164
totaal	137	136	138	138	140	140
Algemeen indexcijfer	137	139	140	141	143	144

- ¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1948.

WERKLOOSHEID ¹⁾ ²⁾

Maand	Totaal aantal werklozen	waarvan		
		nijverheid	landbouw	losse arbeiders
29 febr. 1956	53.900	13.600	10.200	5.100
31 mrt. 1956	59.200	15.000	12.400	5.800
30 april 1956	32.500	6.200	3.300	2.500
31 mei 1956	24.500	3.400	2.400	1.700
30 juni 1956	18.400	2.400	1.100	1.200
31 juli 1956	18.800	2.500	2.100	1.200
31 aug. 1956	21.100	4.400	1.700	1.500
30 sept. 1956	20.800	4.200	900	1.300
31 okt. 1956	19.800	3.100	400	900
31 okt. 1956	21.900	3.400	1.000	1.400
30 nov. 1956	28.800	5.900	3.400	1.100
31 dec. 1956	43.700	9.400	8.900	5.180
31 jan. 1957	41.800	10.600	6.400	4.200

- ¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.
²⁾ Gegevens van arbeidsbureaus; afgerond op honderdtallen.

vacatures

Grote Sociale Verzekeringsinstelling
te Amsterdam

vraagt voor haar
Juridische afdeling

Jong Mr. in de Rechten

Nauwkeurig werker,
goed stilist en pleiter.

Brieven onder No. 197.061, aan
BOLREK, Koningsplein 1, Amsterdam.

Interessante functie
voor *ECON. DRS.*

of *equivalente kracht*

Voor een economisch doctorandus (lieft bedrijfs-economische richting) of daarmee gelijk te stellen kracht is er een interessante vacature op een

RECLAME-ADVIESBUREAU

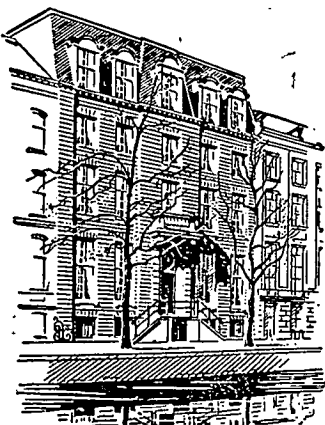
De aan te stellen functionaris moet zelfstandig — met een minimum aan leiding en instructie — de navolgende taken kunnen vervullen: marktonderzoek en marktanalyse — kritische analyse van allerlei commerciële gegevens — kwantitatieve en kwalitatieve analyse der verschillende media.

Voor iemand, die dit vak ook uit praktische ervaring kent en er plezier in heeft, ligt hier een beslist interessante en in z'n werkingsfeer gevarieerde taak. De nodige ervaring op statistisch gebied is echter een strikte eis.

De salariering en sociale voorwaarden zijn overeenkomstig het grote belang, dat wij aan dit werk toekennen. De sfeer op ons Bureau — een team van ± 30 hard en prettig werkende mensen — zal U best bevallen.

Gaarne ten spoedigste uitvoerige sollicitaties onder no. E.-S.B. 10-1, postbus 42, Schiedam.

Adverteer in *E.-P.B.*

Voor de financiering van Uw handelstransacties,
het openen van accreditieven,
het incasseren van documentaire wissels
en

AL UW ANDERE BANKZAKEN IN BINNEN- EN BUITENLAND:

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

HERENGRACHT 448 - 454, AMSTERDAM

GEMEENTE ROTTERDAM

· UITGIFTE VAN

f 20.000.000.— 2 1/2 pCt. Premie-Obligaties

Premie-Lening 1957.

in stukken van f 100.- nominaal.

*Gedurende de eerste vijf jaren elk kwartaal een premie van f 100.000,-, voor het eerst op 15 juli 1957, daarna jaarlijkse uitlotingen. In totaal 55 premies van f 100.000,-, verder 1640 premies variërende van f 500,- tot f 75.000,-.
Elke obligatie wordt met tenminste f 125,- aflosbaar gesteld.*

Ondergetekenden berichten, dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte zal zijn opengesteld bij hun kantoren te Rotterdam, Amsterdam en 's-Gravenhage, voor zover aldaar gevestigd, alsmede bij de heren Heldring & Pierson te 's-Gravenhage, op

DINSDAG 12 MAART 1957

van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

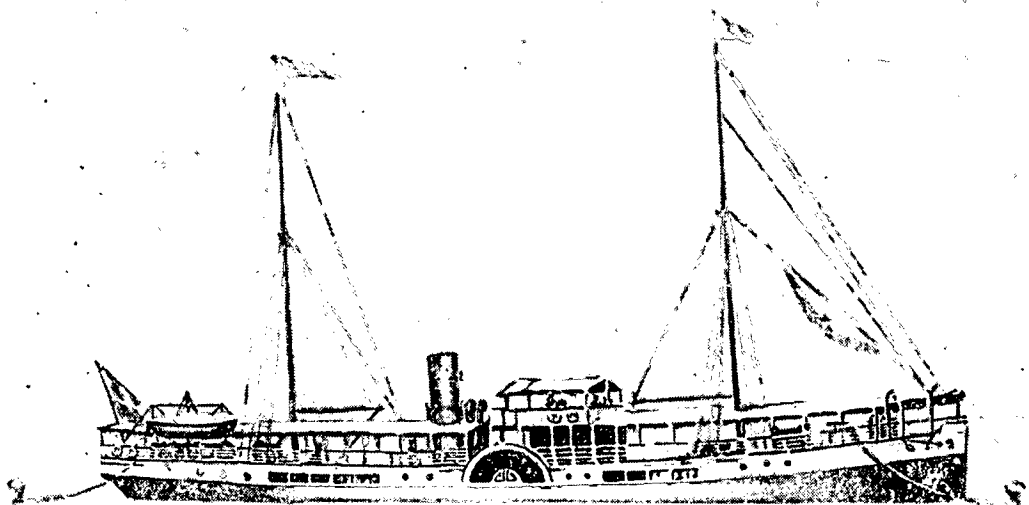
op de voorwaarden van het prospectus d.d. 5 Maart 1957.

**Rotterdamsche Bank N.V.
Amsterdamsche Bank N.V.
Incasso-Bank N.V.**

**Nederlandsche
Handel-Maatschappij, N.V.**

**De Twentsche Bank N.V.
Lippmann, Rosenthal & Co.
R. Mees & Zoonen
Pierson & Co.**

Rotterdam/Amsterdam, 5 Maart 1957

Wat zoudt U zeggen...?

wanneer U met Uw passage-biljet voor New York in Rotterdam aan de kade kwam en men U zou vragen aan boord van dit schip te gaan ...

U zoudt een hartig woordje spreken, ook al gaf men U de stellige verzekering dat dit schip nog best kan varen

Maar toch ... in Uw eigen, overigens zo goed en efficiënt uitgeruste fabriek, staan nog werktuigmachines, die in hun soort éven verouderd zijn als dit schip in de zijne.

Laat U ze staan omdat ze betrekkelijk onopvallend zijn? Vergis U niet! Op de verlieszijde van Uw verlies- en winst-

rekening zijn ze allesbehalve onopvallend, mits U maar heenkijkt door hun vormgeving van te hoog uitschot, teveel dure man-uren, gederfde produktie, enz. enz.

Nederlandse reders laten nieuwe, snellere schepen bouwen, omdat deze een hoger rendement geven. Laat U eens voorlichten omtrent het rendement van werktuigmachines van de hoogste klasse en het effect daarvan op Uw verlies- en winstrekening.

U bent altijd welkom op het Heiman Dullaertplein in Rotterdam bij

R. S. STOKVIS & ZONEN N.V.

